

Hadis Alanında Yazılan İngilizce Akademik Makaleler Üzerine Bir Araştırma: Güncel Araştırma Eğilimleri, Ortak Noktalar ve Farklı Yaklaşımlar (2012-2022)

Fatma Betül Altıntaş

0000-0002-9814-5472

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

ror.org/05j1qpr59

betul.altintas@medeniyet.edu.tr

Öz

Hadislerle ilgili müstakil çalışma yaparak Batı dünyasının ilgisini siyer çalışmalarından hadise doğru çeviren Goldziher (öl. 1921) ile, hadisle ilgili tartışmalar hadislerin güvenilirliği sorununa yoğunlaşmıştır. Son dönemlerde, oryantalizmin merkezini teşkil eden hadislerin güvenilirliğine yönelik tartışmaların değişen anlam/yorum teorileri ile sosyal, siyasi, kültürel, tarihsel ve felsefi şartlar sebebiyle yerini büyük oranda metinlerin anlamlandırılması konusuna bıraktığı zaman zaman iddia edilmektedir. Batı'da gerçekleştirilen güncel hadis çalışmalarının genel karakteristiğini analiz etme konusundaki en önemli engel, oryantalistik tartışmaların ve literatürün takibinde - bireysel bazı çabalar hariç- ciddi boşlukların var olmasıdır. Bu boşluklar, son dönemdeki hadis çalışmalarında herhangi bir eğilim farklılaşması olup olmadığını anlamayı ve böyle bir farklılaşma varsa bunların arka planında yer alan mekanizmaların değerlendirilmesini güçleştirmektedir. Bu çalışma, Batı'da gerçekleştirilen güncel hadis çalışmalarının son on yıldaki eğilim ve karakteristiğine odaklanmaktadır. Çalışmanın amacı, 2012-2022 yılları arasında Avrupa ve Amerika merkezli olarak yayınlanan WoS ve Scopus indeksleriyle bunlar dışındaki alan indekslerinde taranan akademik dergilerde hadis alanında yayınlanmış özgün makalelere içerik ve metin analizi uygulayarak son on yılda Batı'da yapılmış hadis çalışmalarındaki eğilimleri ortaya koymak ve varsa bunların öncekilerden farklılıklarını yorumlamaktır. Çalışmada amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak son on yılda, hadis alanında Avrupa ve Amerika merkezli dergilerde yayınlanmış tüm makaleler anahtar kelimeleri, özetleri ve gerekirse içerikleri dikkate alınarak taranmıştır. Bu kapsamda tespit edilen makaleler öncelikle nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizinin tamamlanmasının ardından makalelerin metin analizi için Voyant Tools adlı program kullanılmıştır. Bu çalışma, Batı'da son on yılda kaleme alınmış metinler üzerinden içerik ve metin analizi kullanılarak eğilim tespiti yapan ulusal ve uluslararası akademideki ilk çalışmadır.

Anahtar Kelimeler

Hadis; Oryantalizm; Batı'da Hadis Çalışmaları; İçerik Analizi; Metin Analizi; Eğilim; Dijital Beşerî Bilimler

Öne Çıkanlar

- Bu çalışma, Batı'da gerçekleştirilen güncel hadis çalışmalarının son on yıldaki eğilim ve karakteristiğine odaklanmaktadır.
- Çalışmada, 2012-2022 yılları arasında Avrupa ve Amerika merkezli olarak yayınlanan ve akademik indekslerde taranan dergilerde hadis alanında yayınlanmış özgün makalelere içerik ve metin analizi uygulanmıştır.
- Çalışma neticesinde 2012-2022 yılları arasında Avrupa ve Amerika merkezli süreli yayınlar göz önünde bulundurulduğunda, temel iddialar, tartışmalar, yöntemler ve eğilimler noktasında, tümünden bir eğilim farklılaşmasının görülmediği söylenebilir.
- Son on yılda süreli yayınlarda hadislerle ilgili güvenilirlik konusu ile birlikte birçok konuda makale yazılmış ve bu anlamda konu çeşitliliği oluşmuştur.
- Son on yılda makale yayınlayan Müslüman akademisyen sayısı önceki yıllara göre artmış olsa da Batıda son on yılda yayınlanan çalışmalardaki eğilimlerin oluşumunda, modern İslâm dünyasının etkisi çok kısıtlı düzeydedir.

Atıf Bilgisi

Altıntaş, Fatma Betül. "Hadis Alanında Yazılan İngilizce Akademik Makaleler Üzerine Bir Araştırma: Güncel Araştırma Eğilimleri, Ortak Noktalar ve Farklı Yaklaşımlar (2012-2022)". *Eskiye*ni 56 (Mart 2025), 189-218. <https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1567638>

Makale Bilgileri

<i>Geliş Tarihi</i>	15 Ekim 2024
<i>Kabul Tarihi</i>	17 Şubat 2025
<i>Yayın Tarihi</i>	25 Mart 2025
<i>Hakem Sayısı</i>	İki İç Hakem - İki Dış Hakem
<i>Değerlendirme</i>	Çift Taraflı Kör Hakemlik
<i>Etik Beyan</i>	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.
<i>Benzerlik Taraması</i>	Yapıldı - intihal.net
<i>Çıkar Çatışması</i>	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
<i>Finansman</i>	Bu makale, 222K230 nolu proje kapsamında TÜBİTAK tarafından desteklenmiştir.
<i>Etik Bildirim</i>	eskiyenedergi@gmail.com
<i>S. Kalkınma Amaçları</i>	4 Nitelikli Eğitim
<i>Lisans</i>	CC BY-NC 4.0

Current Trends, Changeables and Constants in Hadith-Related Studies in the West - A Research on Academic Periodicals (2012-2022)

Fatma Betül Altıntaş

0000-0002-9814-5472

Istanbul Medeniyet University Faculty of Islamic Sciences, Department of Hadith, İstanbul, Türkiye

[ror.org/05j1qpr59](https://orcid.org/05j1qpr59)

betul.altintas@medeniyet.edu.tr

Abstract

In the 19th century, with Goldziher (d.1921), who drew the attention of the Western world from Siyar studies to hadith by through an independent study, the debates on hadith have focused on the question of the reliability of hadiths. Recently, it has been argued that due to changing theories of meaning and social, political, cultural, historical, and philosophical conditions, the debates on the reliability of hadiths, which are at the centre of Western Orientalism, have largely given away to the meaning and the interpretation of the texts. The main obstacle in analyzing the general characteristics of recent hadith studies in the West is the existence of serious gaps in the tracking of orientalist debates and literature - apart from some individual efforts. These gaps make it difficult to understand whether there is a differentiation of trends in recent hadith studies and if so, to evaluate the mechanisms behind it. Both the graduate courses and the materials used in these courses are mostly based on the orientalist claims which centred on the issue of reliability. This paper focuses on the trend and characteristics of contemporary hadith studies carried out in the West over the last decade. To this end, content and textual analysis methods are applied to the articles published in the field of hadith published in academic journals, published in Europe and America between 2012 and 2022, and indexed by WoS, Scopus, and other subject indexes. The aim is to identify trends in hadith studies and to understand the reasons behind these trends. In this study, articles were identified using the non-probabilistic sampling method recommended in qualitative research. To identify all the articles published in European and American journals in the field of hadith studies were scanned by considering their keywords, abstracts, and, if necessary, their contents. The articles identified in this way were subjected to content analysis using qualitative research methods. Following the content analysis, Voyant Tools was used for the textual analysis of the articles. This paper is the first study in national and international academia using content and text analysis on texts written in the West in the last ten years.

Keywords

Hadith; Orientalism; Hadith Studies in the West; Content Analysis; Textual Analysis; Trend; Digital Humanities

Highlights

- This study focuses on the trends and characteristics of contemporary hadith studies conducted in the West over the last decade.
- The study applies content and textual analysis to original articles published in academically indexed journals, mainly in Europe and America, between 2012 and 2022 in the field of hadith.
- As a result of the study, it can be stated that there has been no significant trend differentiation in terms of basis claims, discussions, methods, and trends in journals centered in Europe and America between 2012 and 2022.
- Over the past decade, a number of articles have been written in periodicals on various topics related to hadith, in addition to the issue of reliability, leading to a diversification of topics.
- Although the number of Muslim scholars publishing articles has increased in the last decade compared to previous years, the influence of the modern Islamic world on the formation of trends in studies published in the West during this period has been very limited.

Citation

Altıntaş, Fatma Betül. "Current Trends, Changeables and Constants in Hadith-Related Studies in the West -A Research on Academic Periodicals (2012-2022)". *Eskiyeni* 56 (March 2024), 189-218. <https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1567638>

Article Information

<i>Date of submission</i>	15 October 2024
<i>Date of acceptance</i>	08 February 2025
<i>Date of publication</i>	25 March 2025
<i>Reviewers</i>	Two Internal & Two External
<i>Review</i>	Double-blind
<i>Plagiarism checks</i>	Yes - intihal.net
<i>Conflicts of Interest</i>	The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest
<i>Grant Support</i>	This article is supported by TÜBİTAK as part of 222K230 numbered project.
<i>Complaints</i>	eskiyenidergi@gmail.com
<i>S. Development Goals</i>	4 Quality Education
<i>License</i>	CC BY-NC 4.0

Giriş

Oryantalizm; din, dil, bilim, düşünce, sanat, tarih gibi alanlarda Doğu dünyasını inceleyen ve Doğu hakkında değer yargıları üreten Batı kaynaklı kurumsal faaliyet şeklinde tanımlanabilir.¹ Bir gelenek olması anlamında oryantalizmin tarihi, Aydınlanma dönemine kadar götürülebilir.² Akademik bir disiplin olarak İslâm araştırmalarının geçmişi ise, Avrupa için 18. yüzyıla, Amerika için 19. yüzyılın ilk yarısına uzanır. Oryantalizmin 18. yüzyılda akademik anlamda özellikle Avrupa merkezli olarak ortaya çıkışı ile, İslâm geleneğinin sürekliliğini sağlayan ve koruyan bir mekanizma olarak da kabul edilebilecek hadisler³ ve hadis araştırmaları Batı akademisinde de ilgi görmüştür.

Batı'da hadislerin güvenilirliği ve tarihlendirilmesi sorunu etrafında dönen iddialar, 20. yüzyılda Batı'da⁴ yapılan hadis çalışmalarına genel rengini vermiştir. Batı dünyasında, hadise dair çalışmalar günümüzde halen sürmektedir. Bu çalışmalarda kullanılan yöntemler, benimsenen ön kabuller ve ulaşılan sonuçlar akademi dünyası ile genellikle İngilizce metinler aracılığıyla paylaşılmaya devam edilmektedir. Son dönemde yapılan akademik çalışmaların ise genel olarak, hadis araştırmalarının Batı'da ilk başladığı dönemden farklı olarak değişen anlam/yorum teorileri ile sosyal, siyasi, kültürel, tarihsel ve felsefi şartlar sebebiyle hadislerin güvenilirliği sorununa daha az odaklandığı zaman zaman dile getirilmektedir. Türkiye'de Batı'da üretilen güncel hadis çalışmalarının genel karakteristiğini analiz etme konusundaki en önemli engel, tartışmaların ve literatürün takibindeki eksikliklerdir. Bu eksiklik, Batı'da son dönemdeki hadis çalışmalarının durumunu ve çalışmalarda herhangi bir eğilim farklılaşması olup olmadığını anlamayı güçleştirmektedir. Batı'da 21. yüzyılın başından itibaren özellikle hadis alanındaki yayınlar içerisinde dile getirilen iddia, yöntem ve eğilimlerin süreli yayınlar üzerinden incelenmesi, bu çalışmanın⁵ ana hedefini teşkil etmektedir.

1. Literatür Özeti

Batı'da yapılan hadis çalışmalarındaki genel eğilimler üzerine çeşitli analizler gerçekleştirilmiş ve elde edilen bulgular hem İngilizce hem de Türkçe araştırmalarda yer almıştır. Bu anlamda dile getirilebilecek en erken çalışmalardan birisi⁶ A. Kevin Reinhart'a aittir. Reinhart, Juynboll'un *Encyclopedia of Canonical Hadith*; Jonathan Brown'un *The Canonization of Al-Bukhari and Muslim ve Hadith*; Şentürk'ün *Narrative Social Structure* ve Aisha Y. Musa'nın *Hadith as Scripture* adlı çalışmalarını değerlendirdiği makalesinde, hadislerle ilgili çalışmaların sıhhat sorununu geride bıraktığı üzerinde durmaktadır.⁷

¹ Yücel Bulut, "Oryantalizm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33/428.

² Fatma Betül Altıntaş, *Tarihsel Eleştiri Yöntemlerinin Tenkidi ve İslâmî Rivayetlere Uygulanması Sorunu* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020), 66-67.

³ Mehmet Görmez, "Klasik Oryantalizmi Hadis Araştırmalarına Sevkedemeyen Temel Faktörler Üzerine", *İslâmiyât* 3/1 (2000), 19.

⁴ Burada Batı ile kastımız Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinden özellikle ABD ve Kanada'dır.

⁵ Bu çalışma, 3501 Kariyer geliştirme programı çerçevesinde 222K230 numaralı TÜBİTAK projesinin çıktılarından birisidir. Projeye verdiği destekten ötürü TÜBİTAK'a teşekkürlerimi sunarım. Desteklerini esirgemeyen proje araştırmacısı Dr. Tuğçe Günaydın'a ve bursiyerler Rahime Karayığit, Arş. Gör. Musa Eşit ve Arş. Gör. Taha Rıdvan Akay'a teşekkür ediyorum.

⁶ A. Kevin Reinhart, "Juynbolliana, Gradualism, the Big Bang, and Hadith Study in the Twenty-First Century", *Journal of the American Oriental Society* 130/3 (2010), 413-444.

⁷ Reinhart, "Juynbolliana, Gradualism, the Big Bang, and Hadith Study in the Twenty-First Century", 413.

Makale, yazıldığı döneme kadarki süreçte hadis çalışmalarında görülen eğilimlere dair fikir verse de incelediği kitap sayısının gayet kısıtlı olması ve makalenin yayınlanma tarihi (2010) nedeniyle güncel tartışmaları -tam anlamıyla- görmeye imkân sağlamamaktadır. Batı'daki hadis çalışmalarının eğilimlerine dair Türkçe literatürde, akla gelen ilk çalışma 2019'da Fatma Kızıl tarafından yazılmıştır.⁸ Kızıl, bu çalışmasında oryantlizmin başlangıcından itibaren tarihî serüvenini resmetmiştir. Çalışma boyunca, ayrıntılı ve tasviri biçimde 18. yüzyıldan başlanarak paradigma içindeki ortak kabullere, iddialara ve eğilimlere yer verilerek bunları dile getiren isimlere ve eserlerine de ayrı ayrı değinilmiştir. Kızıl, oryantlizmin başlangıcından günümüze kadar ulaşan eğilimlerin panoramik bir resmini ortaya koymaktadır. Makalede özellikle son 20 yıldaki çalışmalara ağırlık verildiği ifade edilmiştir. Fakat son 20 yıl kapsamında değerlendirilen çalışmaların çoğunlukla 2000'li yılların başında yapıldığını söylemek mümkündür. Daniel Brown'un 2020 yılında kaleme aldığı *Western Hadith Studies*⁹ başlıklı kitap bölümü de -Kızıl'ın çalışmasına benzer şekilde- başlangıçtan bugüne, belli isimlere referansla hadis çalışmalarının geçirdiği serüven, kullanılan yöntemler ve iddiaları göstermektedir. Brown, Batı'da hadisle ilgili yapılan tartışmaların artık hadislerin güvenilirliği ve sıhhati sorununa takılıp kalmak yerine metinlerin anlaşılması ve yorumlanmasına daha çok önem verildiğine dair yorumda bulunsa da çalışmada bu iddiayı ispat edecek herhangi bir somut veri yoktur. Altıntaş ise, 2020 yılında yayınlanan *Tarihsel Eleştiri Yöntemlerinin Tenkidi ve İslâmî Rivayetlere Uygulanması Sorunu* başlıklı kitabında, birçok oryantlistin yöntem olarak tercih ettiği kaynak, form, redaksiyon ve rivayet tenkidi metotlarının uygulandığı çalışmalara yer vermektedir. Yazar, son dönemlerde yapılan çalışmalarda tarihsel eleştiri yöntemlerinin yerini edebi eleştiri yöntemlerine bırakmaya başladığını ifade etmektedir. Bununla birlikte eser, tarihsel eleştiri yöntemlerinin doğrudan uygulandığı ve birçoğu 20. yüzyılda yapılmış çalışmalara odaklanmıştır ve yazarın iddiasını ispat edecek empirik bir veri içermemektedir. Anlatıbilimin hadis ile ilişkisine dair çalışmasında 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batı'da oryantlistler tarafından hadis metinlerine uygulanan edebî tenkid metotlarını da inceleyen Çamur, bu metotların kullanıldığı çalışmalarda zaman zaman rivayetlerin sıhhati kimi zaman ise anlam dünyası hakkında tespitlerde bulduklarını vurgular. Çamur; E. Stetter, S. Leder, D. Beaumont, S. Günther, S. Sperl, ve M. Speight gibi isimlerin edebi tenkidi hatırlatan uygulamalarının bir yandan önceki dönemlerde gerçekleştirilen oryantlist çalışmalardan diğer yandan da post modern tüm-kurgusal öğretilerinden beslendiğini ve bu yöntemlerin uygulandığı bazı metinlerde hadisin ihtiva ettiği tarihi ve teolojik/metafizik gerçekliğin buharlaştı(rıldı)ğını ifade etmektedir.¹⁰

2023 yılında Mohammad Gharaibeh editörlüğünde kaleme alınan *Beyond Authenticity, Alternative Approaches to Hadith Narrations and Collections* başlıklı kitap da burada dile getirilmesi gereken bir çalışmadır. Hadislerin güvenilirliği sorununun ötesinde olduğu düşünülen konulara odaklanmış on iki metinden oluşan bu kitabın giriş kısmında

⁸ Fatma Kızıl, "Oryantlistlerin Akademik Hadis Araştırmaları: Ana Eğilimler, Yerleşik Kabuller ve Temel İddialar", *Hadis ve Siyer Araştırmaları* 5/1 (2019), 155-245.

⁹ Daniel Brown, "Western Hadith Studies", *The Wiley Blackwell Concise Companion to the Hadith*, (USA: John Wiley & Sons Ltd, 2020), 39-57.

¹⁰ Fatma Yüksel Çamur, *Anlatıbilim ve Hadis* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2025), 149.

Goldziher, Schacht ve Juynboll ile hadislerin güvenilirliği etrafında şekillenen tartışmalar hatırlatılmış ve bir asırdan fazla süredir hadislerle ilgili çalışmaların odak noktasının hadislerin sıhhati meselesi olduğu ifade edilmiştir. Ardından bu yaklaşıma karşı, sıhhat sorununu “sözde bir sorun” olarak tanımlayan Wael Hallaq’ın görüşleri ele alınmış, *Isnad cum Matn* analiziyle bu tartışmaya katkı sağlayarak hadislerin (bu konudaki şüpheli isimlerin iddialarının aksine) yedinci ve sekizinci yüzyıla tarihlenebildiğini iddia eden Harald Motzki’nin (öl. 2019) yanı sıra, Gregor Schoeler ve bu yöntemi kullanmış diğer isimlerin iddiaları üzerinde durulmuştur. Daha sonra, hadislerin sıhhatini merkeze alan yaklaşımların (bazı olumlu yönleri barındırsa da) hadis araştırmaları açısından sınırlayıcı olan yönlerine değinilmiştir. Bu sınırlayıcı yönlerden ilki birçok hadis derlemesi, koleksiyonu, biyografik kaynaklar ve hadis ilimlerine dair eserlerin yazarları, muhatapları, (özellikle gelecekte gördükleri) işlevleri ve tasnifat türlerine dair yeterince çalışmanın gerçekleşmemiş olmasını içerir. Burada vurgulanan fikir, hadis kitaplarının basit birer hadis deposu olarak görülmesinden ziyade, bu metinlerdeki farklı yönler (mesela bu metinlerin kompozisyonuna, derleme yapısına, hadis seçimlerine vb.) dair çalışmaların yapılması gerektiğidir. Yalnızca güvenilirlik tartışmalarına takılmanın ket vuracağı bir diğer yön ise hadisle ilgili yapılan çalışmaların daha çok İslâm’ın ilk dönemlerine odaklanma eğilime sahip olmasıdır. Bu durum, erken dönem haricindeki birçok kıymetli çalışma odağını gölgede bırakabilir. Yine sadece güvenilirlik sorununa takılmak, hadisin sosyal, kültürel ve teolojik işlevlerini görünmez hale getirme potansiyeline sahiptir. Bu sınırlılıklara vurgu yapıldıktan sonra bu eserin hadislerin güvenilirlik sorununu bir kenara bırakarak farklı yönlerini ön plana çıkarmaya çalıştığı üzerinde durulmaktadır. Bu açıdan kitaptaki bölümlerde hadis derlemelerinin az çalışılmış türleri, hadis materyaline farklı yaklaşımlar, erken dönem haricinde (Memlük ve Eyyübî dönemleri gibi) farklı dönemlerde yazılmış farklı hadis çalışmaları, hadis alanındaki el yazmaları, farklı mimari eserler üzerinde yer alan hadis yazıtları gibi konular üzerinde durulmaktadır. Editör, bu eserde yer alan ve hadisle alakalı sıhhat tartışmalarının ötesinde yer alan bu çalışmaların bir başlangıç noktası teşkil edebileceğini ifade ederek Osmanlı dönemi hadis ilmi, Kuzey Afrika ve Hindistan bölgeleri, Safeviler dönemi ve Şîî alimlerin hadislere yaklaşımı gibi daha pek çok konuda çalışmaya ihtiyaç olduğunu ifade etmektedir. Tüm bu çalışma türleri Gharaibeh’e göre, hadis literatürüne daha geniş bir anlayışa doğru adım atma çabasını göstermektedir.¹¹

2. Araştırmanın Problemi, Önemi ve Sınırlılıkları

Batı’da hadis araştırmaları kapsamında müstakil bir eser vermese de hadisle ilgili çalışmalar yapan ilk isim hadislere güvensizlik noktasında ilk iddiaları da dile getiren Alois Sprenger’dır (öl. 1893). Ardından, hadis alanında müstakil eser veren Ignaz Goldziher (öl. 1921), hadis metinlerine Kitab-ı Mukaddes tenkid yöntemlerini uygulamıştır. Goldziher’den devraldığı mirası hukukî içerikli rivayetlere uygulayan Joseph Schacht (öl. 1969) ile birlikte hadislerin tarihlendirilmesi ve güvenilirliği sorunu hadis tartışmalarında odak noktası haline gelmiştir. Michael Cook ve Patricia Crone (öl. 2015) örneklerindeki gibi daha radikal fikirlere sahip isimler tartışmalara zaman zaman

¹¹ Mohammad Gharaibeh, “Beyond Authenticity, Alternative Approaches to Hadith Narrations and Collections”, *Beyond Authenticity, Alternative Approaches to Hadith Narrations and Collections* (Brill, 2023), 1-19.

dahil olmuşsa da kategorik güvensizlik kadar rivayetlerin hem sened hem de metinleri göz önünde bulundurularak teker teker ele alınması gerektiğini veya hem isnad hem de metnin bir arada değerlendirilmesi gerektiğini düşünen Harald Motzki (öl. 2019) gibi oryantalistler de bulunmuştur. Farklı uçlara evrilmekle birlikte, ana akım oryantalist gelenek (yöntem ve yaklaşımda bazı revizyonlara rağmen) nesilden nesile aktarılmaya devam etmiştir.¹²

Rivayetlerin güvenilirliği etrafında süregelen tartışmaların son dönemlerde geri plana itildiği, zaman zaman dile getirilen bir iddia olarak öne çıkmaktadır.¹³ Türkiye'deki oryantalizm çalışmalarının ise ağırlıklı olarak Goldziher, Schacht ve Juynboll (öl. 2010) gibi isimler ve onların teorileri etrafında şekillendiği bilinmektedir. Bu durum, Türkiye akademisi açısından, belli bir asla bağlı olmakla birlikte ilerlemeye devam eden oryantalist geleneğin sadece belli bir dönemindeki iddialarına takılıp kalan bir yaklaşıma sebep olmaktadır. Bazı ön kabullerin ve yabancı dil yetersizliğinin de etkisiyle güncel uluslararası çalışmaların takibindeki güçlük, Batı'daki iddia, yöntem ve eğilimlerin 18-19. yüzyıldaki ana çizgiden büyük ölçüde sapmadan sürdüğü düşüncesini pekiştirmektedir. Bununla birlikte, bu sürekliliğin değişime uğrayıp uğramadığı, uğradiysa hangi alanlarda değişim gösterdiği, tartışılması gereken önemli bir konu olarak önümüzde durmaktadır. Güncel çalışmaların takibini gerektiren bu ihtiyaçtan hareketle bu çalışmada, 2012-2022 yılları arasında yayınlanmış 172 makale tespit edilmiş, incelenmiş ve buralardaki eğilimler üzerinde durulmuştur.

3. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, **nitel araştırma**¹⁴ modeli kullanılmıştır. Çalışmada, bilgiye sahip olduğu düşünülen kaynakların derinlemesine çalışılmasına olanak sağlaması ve pek çok durumda olgu ve olayların keşfedilip açıklanmasında yararı olması nedeniyle amaçlı örnekleme yöntemlerinden "ölçüt örnekleme" tercih edilmiştir.¹⁵ Bu araştırmanın örneklemini 2012-2022 yılları arasında Avrupa ve Amerika merkezli olarak çeşitli akademik alan indekslerinde taranan akademik dergilerde yayınlanmış İngilizce makaleler oluşturmuştur. Bu kapsamda, Amerika veya Avrupa merkezli olarak yayınlanan 111 dergi, her bir derginin kendi internet sitesindeki arşivler ile genel makale tarama siteleri kullanılarak taranmıştır. Bu makaleler içerisinde hadis konularıyla ilişkili olabilecek 172 adet makale¹⁶ tespit edilmiştir. Çalışmaların hadis alanına dair olduğunu kesinleştirmek

¹² Altıntaş, *Tarihsel Eleştiri Yöntemlerinin Tenkidi ve İslâmî Rivayetlere Uygulanması Sorunu*, 291; Fatma Kızıl, "Goldziher'den Schacht'a Oryantalist Literatürde Hadis ve Sünnet: Bir Okulun Yaşayan Geleneği", *Hadis Tetkikleri Dergisi* 7/2 (2009), 45-62.

¹³ Altıntaş, *Tarihsel Eleştiri Yöntemlerinin Tenkidi ve İslâmî Rivayetlere Uygulanması Sorunu*, 189; Reinhart, "Juynbolliana, Gradualism, the Big Bang, and Hadith Study in the Twenty-First Century", 413.

¹⁴ Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır. Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008), 35.

¹⁵ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 82.

¹⁶ Çalışmanın odak noktası, yılda iki kere veya daha sık yayınlanan süreli akademik yayınlardır. Projede yalnızca makaleler taranmış; kitap tanıtımları, mektup ve not türünden yayınlara temsil gücü makalelere göre daha düşük olduğu için kapsam dışı bırakılmıştır.

için çalışmanın anahtar kelimelerinden ve özetlerinden, aynı zamanda içeriklerinden istifade edilmiştir.¹⁷

Bu çalışmada süreli yayınların tercih edilmesinin birçok nedeni vardır. Bilindiği gibi oryantalizmin kurumsallaşmasına üniversitede açılan bölümler, yapılan kongreler, çeşitli isimler öncülüğünde tesis edilen kuruluşlar kadar süreli yayınların da katkısı olmuştur. Online erişim imkânı nedeniyle ulaşılabilirliğinin daha kolay olması, tek bir konuyu sistematik biçimde kısa bir metinde sonuçlandırmayı hedeflemesi, bu sebeple daha zengin veri teşkil etmesi, daha fazla yazarın metnini inceleme fırsatı sağlaması ve yayınlanma sıklığı gibi gerekçeler bunlardandır.

Taranan dergilerin Avrupa ve Amerika merkezli olması tercih edilmiştir. Avrupa ve Amerika merkezli dergilerin, hem oryantalizm çalışmalarının doğup geliştiği bölgeler olması hem de İslâmî ilimlere dair teoloji fakülteleri gibi önemli üniversite bölümlerine ev sahipliği yapması nedeniyle temsil kabiliyeti yüksektir.

Bu çalışmanın temel veri toplama usulü, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan doküman incelemesidir. Çalışmada, doküman incelemesi usulüyle yapılmış veri toplama faaliyetinin sistemli ve kapsamlı olabilmesi için, nitel araştırmalarda kullanımı uygun olan kapalı ve açık uçlu sorulardan hazırlanmış form kullanılmıştır. Bu form, örneklem olarak belirlenen 172 makaleye uygulanmıştır. Bu veri toplama formunda yer alan soruların cevapları, analizi kolaylaştırması, Excel ve CSV (Comma-Separated Values) formatlarıyla düzenlenebildiği için yeniden kullanılabilir olması sebebiyle araştırmacılar tarafından “Google forms” üzerinden girilmiştir.

Bu çalışmada veri analiz ve yorumlanmasında içerik analizi ve metin analizi kullanılmıştır. Nitel araştırmada görüşme, gözlem ve doküman gibi çeşitli veri toplama araçlarıyla toplanan kabarık ve ayrıntılı veri setinin analizi, bu verilerden anlamlı bütünler ortaya çıkarılması ve betimsel bir biçimde sunularak yorumlanması için sistematik bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. “Metinden geçerli çıkarsamalar yapmaya yarayan bir araştırma metodu” olarak tanımlanabilecek¹⁸ içerik analizinde birbirine benzeyen veriler belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilip okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenlenerek yorumlanır.¹⁹ Bu açıdan içerik analizi bir veya bir dizi metin içerisinde belli kelime ve kavramların varlığını, kullanım sıklığını ve aralarındaki ilişkileri belirlemek için de kullanılır.²⁰

Faydalı yönleri ile birlikte içerik analizinin güvenilirlik noktasında bazı problemleri vardır. Ayrıca çok çeşitli söylemlere uygulanabilen içerik analizi tümdengelim yöntemini

¹⁷ Burada makalelerin hadis ilmiyle ilişkili olup olmadığını tespit noktasındaki güçlükten de bahsetmek gereklidir. Zira bu makaleler arasında doğrudan hadis ilminin konularıyla ilgili olanlar bulunduğu gibi erken dönem İslâm tarihi ve siyer rivayetleri gibi daha genel kapsamlı metinler de mevcuttur. Batı’da yapılan çalışmalarda interdisipliner yaklaşım ve yöntemlerin yaygınlığı göz önünde bulundurularak makalelerin içerik veya yönteminde hadis ilmi ya da metinlerine dair bir boyut var ise, bu metinler inceleme kapsamına dahil edilmiştir.

¹⁸ Robert Philip Weber, *Basic Content Analysis* (Newbury Park, California: Sage Publications, 1990), 9.

¹⁹ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 175.

²⁰ Fatma Acun, “Muhteva Analizi Metodu ve Cumhuriyet Tarihi Araştırmalarında Kullanımı”, *Edebiyat Fakültesi Dergisi* 22/1 (2005).

kullanır²¹ ve çıkarsamaya/çıkarıma dayanır. Bu çıkarımları temellendirmek ve kanıtlamak için çabalamak gerekir. Çıkarsama, içerik analizini dokümanter analizden ayırır. Bu çıkarsamadaki subjektiflik ihtimali, güvenilirlik noktasında dikkat edilmesi gereken riskli bir yöndür. Analizin güvenilirliği ve geçerliliği büyük ölçüde – araştırmacının gerçekleştireceği- kodlama işlemine bağlıdır. Bu ise kodlayıcı ve kategorilerin güvenilirlikleriyle alakalıdır.²² Ayrıca içerik analizinin esasında kuramsal bir temeli ve çok büyük bir iddiası yoktur. Bu sebeple içerik analizi henüz tam anlamıyla sağlam bir epistemolojik temeli bulunmaması²³ sebebiyle eleştirilen ve bununla birlikte pratikte sağladığı faydalar nedeniyle sık kullanılan bir yöntemdir.²⁴

İçerik analizi; elde edilen verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların organize edilmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması sınıflanması ve tanımlanması aşamaları izlenerek gerçekleşir.²⁵ Bu kapsamda, çalışma için doküman incelemesi yoluyla elde edilerek Google Forms üzerinden kaydedilen veriler, kodlanarak temalara ayrılmış ve nihayetinde bu bulgular yorumlanmıştır.

Çalışmada kullanılan bir diğer yöntem olan metin analizi, veri kümeleri arasında sıralama yapmak için metin madenciliğinin tekniklerini kullanan ve nitel verilerin nicel olarak da analizini mümkün kılan bir analiz yöntemidir. Temelde, düzensiz haldeki elektronik metin yığınlarından düzenli veri elde etmeye yaradığı için metinlerin doğrudan okunması ile görülmesi mümkün olmayan eğilimler ve ilişkiler görünür hale gelir. Bilindiği üzere dijital beşerî bilimlerde yaşanan gelişmelerle birlikte metin verilerini analiz etmede çeşitli yazılımların kullanımı yaygınlaşmıştır. Dijital beşerî bilimler kapsamında kullanılan araçlar; ilgili disiplinlerdeki araştırmaların ilerlemesine, sonuçların daha etkili bir şekilde yayılmasına ve bulguların hedef kitleye daha etkin yollarla aktarılmasına katkı sağlar.²⁶ Bu çalışmada tespit edilen makalelerdeki metin analizinin gerçekleştirilmesinde web tabanlı Voyant Tools metin analizi yazılım programı kullanılmıştır. Hem veri görselleştirme hem de metinleri analiz ediliş açısından kullanışlı bir açık kaynaklı yazılım olan Voyant tools farklı formatlardaki metinleri (Word, PDF, XML vb.) analiz etme kabiliyetine sahiptir. Voyant tools içerisine yüklenen makaleler üzerinde, metin içinde geçen isimler, eserler ve yöntemlerden içerisinde sık kullanılan kelime ve kavramlardan yola çıkılarak analizler gerçekleştirilmiştir.

4. Araştırma Bulguları

Araştırma kapsamında 172 makale içerik ve metin analizine tabi tutulmuştur. Araştırmanın bulguları a) makalelere dair teknik veriler, b) yazarlara dair teknik veriler,

²¹ Nuri Bilgin, *İçerik analizi* (İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2000), 1.

²² Bilgin, *İçerik analizi*, 16.

²³ Bilgin, *İçerik analizi*, 2.

²⁴ Klaus Krippendorff, *Content analysis: An introduction to its methodology* (USA:Sage, 2004), 69. Burada içerik analizinin mutlak bir iddia taşımadığını belirtmemiz, yöntemin bilimsel geçerliliğini reddetmek anlamında değil; doğası ve sınırlılıklarını açıkça ifade etmek amacıyla. Bu sınırlılıklar, içerik analizinin bilimsel bilgi üretimine katkı sağlamadığını göstermez. Belli koşullar altında ve sistematik uygulamalarla güvenli sonuçlar sunabildiğini işaret eder.

²⁵ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 176 vd.

²⁶ Semanur Öztemiz - Özel Nevzat, "Dijital İnsani Bilimler Araçları Üzerine Bir Değerlendirme", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 60/1 (2020), 390-414.

c) içeriğe dair veriler, d) kaynaklara dair veriler ve e) oryantalistik eğilimlere dair veriler olmak üzere 5 başlık halinde sunulacaktır.

Bu makalelerin analizi kapsamında çeşitli kavramlar üzerinden tematik analizler yapılmış ve bu beş başlık içerisinde zaman zaman bu analizlere yer verilmiştir. Burada içerik analizinin yöntemlerinden birisi olan sıklık analizi kullanılmıştır. Sıklık analizi, bir metindeki en yoğun vurgunun en sık kullanılan kelime(ler) ve o kelime(ler)nin anlam alanına dair olduğu kabulüne dayanır. Sıklık analizine göre bir metinde sık kullanılmayan kelimeler metin açısından çok önem arz etmez.²⁷ Bu açıdan sıklık analizi, nicel bir ağırlığa sahiptir. Sıklık analizinde, metinde çok kullanılan kelimelerin bağlamlarının bilinmesi ve ayrıca eş anlamlı kelimelerin göz önünde bulundurularak sıklığın buna göre belirlenmesi gerekir. Çalışmamızda kullanılan Voyant tools, bu açıdan analizi kolaylaştıran bir programdır. Zira, her bir kelimenin bağlamı, analiz esnasında görülebilir iken eş anlamlı kelimelerin birlikte kodlanarak benzer grupta görünerek yakalanması mümkün olmuştur.

Sıklık analizi açısından makalelerin başlıklarında en sık kullanılan kelimelerin “hadith” (hadis), “Islamic” (islâmî) ve “early” (erken) kelimeleri olduğu görülür. Anahtar kelimelerdeki sıklık analizlerine bakıldığında “hadith” ve “Islamic” kelimelerinin ardından “law” (hukuk) kelimesine yapılan vurgu göze çarpar. Özetlerde yine ilk sıralarda olması beklenen “hadith” ve “Islamic” kelimelerinin ardından zamanla ilgili “early” (erken), “century” (asır) ve “period” (dönem) gibi kavramların sık kullanıldığı görülür. Çalışma kapsamında incelenen tüm makalelerde en sık kullanılan kelimelerin görselleşmiş hali şu şekildedir:

Görüldüğü üzere incelenen makalelerde en sık karşılaşılan kelime (doğal biçimde) “hadith” iken, “Mohammad”, “Prophet”, “Islamic”, “Muslim” ve “tradition(s)” gibi kelimeler onu izlemektedir. Sık kelimeler içerisinde -makalelerin özetlerinde de olduğu gibi- “early” vurgusu ve -anahtar kelimelerde de görüldüğü gibi- “law” vurgusu dikkat çekmektedir. “Sources”, “report(s)” ve “text”, çalışmalarda metin ve kaynakların yerini vurgulamaktadır. Sık kullanılan kelimeler noktasında, başlık, özet ve anahtar kelimeler ile metnin tümünde genel bir uyumun görülmesi, başlık, özet ve anahtar kelimelerin makaleleri temsil gücünün yüksek olduğu şeklinde anlaşılabilir.

Makalelerde görülen, tüm dönemlere nispetle erken döneme yapılan vurgu, makalelerin odak noktasında erken dönemin yer aldığını gösterir. Bu durum, her ne kadar

²⁷ Weber, Basic Content Analysis, 51.

hadis araştırmalarında odaklanılan ana zaman dilimi genellikle Hz. Peygamber'in hayatını ve erken dönem İslam toplumunun sosyal, kültürel ve dinî gelişimlerini kapsayan ilk üç asır olsa da Eyyübîler, Memlûkler ve Osmanlılar dönemi gibi daha sonraki dönemlerle alakalı çalışmaların azlığına (yahut yokluğuna) da işaret etmektedir. Gharaibeh'in vurgusu dikkate alındığında²⁸ bu durum halen hadis ile ilgili çalışmaların önemli bir kısmının güvenilirlik ve sıhhat tartışmaları etrafında ele alınmaya devam ettiği şeklinde de yorumlanabilir.

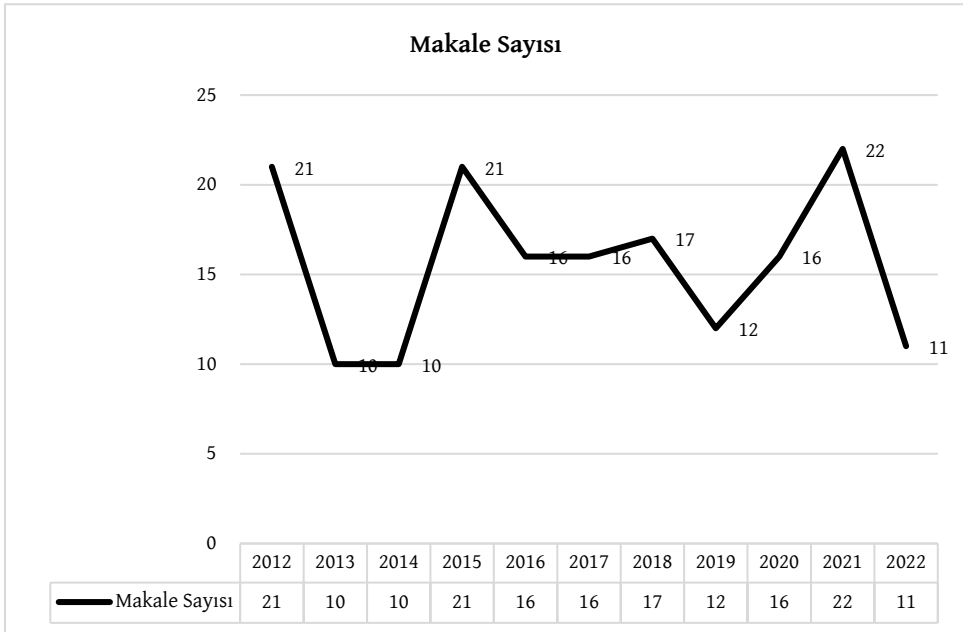
4.1. Makalelere Dair Teknik Veriler

Makalelere dair veriler kapsamında yıllara göre makale sayısı, makalelerin yayınlandığı dergiler ve ülkeler, makalelerin türü (özgün araştırma/değerlendirme makalesi), makalelerin kelime ve sayfa sayısı, makalelerin aldığı atıf sayısı ve makalelerin Türkçe'ye çevrilip çevrilmediğine dair bilgi verilecektir.

4.1.1. Yıllara Göre Değişen Makale Sayısı

Çalışma kapsamında incelenen 172 makalenin yayın yıllarına bakıldığında, (Tablo 1'te) görüleceği üzere, belirgin bir şekilde yıldan yıla tek yönlü bir artış ya da azalıştan söz edilemez. Hadislerle ilişkilendirilebilecek en az sayıda makale yayınına 2013 ve 2014 yıllarında rastlanırken, en fazla sayıda makalenin ise 2021 yılında yayınlandığı gözlemlenmiştir. Sayılardaki bu artış ya da azalışın belirli bir olay veya durumla ilişkilendirilmesi uygun görünmemektedir.

Tablo 1. 2012-2022 yılları arasında Avrupa-Amerika merkezli dergilerde hadis alanıyla ilişkili yayınlanmış makale sayısının yıllara göre dağılımı

²⁸ Gharaibeh, "Beyond Authenticity, Alternative Approaches to Hadith Narrations and Collections", 8.

4.1.2. Makalelere Ev Sahipliği Yapan Dergiler ve Bu Dergilerin Menşei

İncelenen makaleler arasında, hadis ile ilgili en fazla yayın yapılan dergiler *Islamic Law and Society* (19 makale) *Journal of The American Oriental Society* (18 makale) ve *Arabica'dır* (16 makale). *Der Islam* (12 makale) *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London (SOAS)* (11 makale) ve *Journal of Abbasid Studies*'te (10 makale) yapılan yayınlar da bu üç dergiyi takip etmektedir.

1843 yılında yayın hayatına başlayan *Journal of The American Oriental Society*, bu dergiler arasında en erken yayın hayatına giren ve Amerika menşeli olan dergidir. Kuruluş tarihi çok eskiye uzansa da dergide yayınlanmış hadis ile ilişkili kabul edilebilecek makale sayısı 1994 yılında kurulmuş olan Avrupa menşeli *Islamic Law and Society* ile neredeyse aynıdır. Son on yılda hadis ile alakalı en fazla sayıda makaleye ev sahipliği yapan dergisi *Islamic Law and Society*'nin başlığı, Batı'daki çalışmalarda hadis ile fıkıhın bir arada ilerleyişini ve etkileşimlerini işaret etmektedir. Bu iki derginin ardından hadis araştırmaları ile ilişkilendirilebilecek en çok makaleye ev sahipliği yapan yukarıda ismi geçen dergilerin tümü de Avrupa menşelidir. Hadis araştırmaları kapsamında makalelerin yayınlandığı tüm dergiler gözden geçirildiğinde bunların 133'ü Avrupa, 39'u Amerika menşelidir. Bu durum, Avrupa menşeli dergilerin hadise ilişkin çalışmalarda daha etkin şekilde kullanıldığını ve Avrupa'nın İslâm araştırmalarının yayın boyutundaki etkin konumunu göstermektedir.

4.1.3. Makalelerin Türü

Burada incelenen çalışmaların büyük çoğunluğu (125 makale), özgün araştırma makalesidir. Özgün araştırma makalelerinin bazıları (6 tane) daha önce sunulmuş tebliğlerin, yazılmış ansiklopedi maddelerinin (1 tane) genişletip derinleştirilerek gözden geçirilmiş halidir. Ayrıca bu makalelerin 9 (%5.2) tanesi, bir proje çıktısı olarak kaleme alınmıştır. Makalelerden 20 (%11.5) tanesi ise yazarların kendi tezlerinden üretilmiştir. Bunlar dışında, makalelerin arasında değerlendirme makalesi (review article), çeviri ve daha önce yazılmış bir makaleye yazılmış reddiye türünde de metinler mevcuttur. Fakat bunlar, özgün makalelere nispetle azdır.

4.1.4. Makalelerin Kelime ve Sayfa Sayısı

Çalışmaların genel olarak kelime sayısı ortalaması 12.000 civarındadır. Makalelerin en hacimli 83 en az hacimli 6 sayfadan müteşekkildir. Makalelerin kelime ve sayfa sayıları ile ilgili düzenli bir artış veya düşüş yoktur. Bu durum, dergilerde herhangi bir zorunlu kelime sınırının olmayışıyla açıklanabilir.

4.1.5. Makalelerin Tanınırlığı ve Aldığı Atıf Sayısı

Bir makalenin diğer akademik çalışmalar tarafından kaç kez alıntılandığını ifade eden atıf sayısı, bir makalenin değerlendirilmesinde kullanılan önemli bir parametredir. Makalenin kalitesini belirlemek için tek başına yeterli olmasa da atıf sayısı, bir makalenin bilimsel katkısını ve yazarın akademik etkinliğini göstermede önemli bir ölçüttür. Bir makalenin atıf sayısı, erişimi kolay olması sebebiyle araştırmacılar, dergiler, kurumlar, vb. tarafından sıklıkla metrik olarak kullanılmaktadır. Benzer şekilde, atıf sayısı yardımıyla hesaplanan etki faktörleri ve h-indeksi değerleri, sırasıyla dergiler ve araştırmacılar hakkında bize bilgi vermektedir.²⁹

²⁹ Hakan Ezgi Kızılöz, "Bilimsel Makalelerin Atıf Sayısı Tahmini", *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (2020), 370-375.

Çalışma kapsamında incelenen makaleler içerisinde en sık atıf alan metin, 83 atıf almıştır. Mohammad Arshi Saloot ve arkadaşları tarafından çok yazarlı olarak kaleme alınmış olan makale³⁰ dijital beşerî bilimler alanıyla ilişkilidir ve genel olarak İslâm araştırmalarını konu edinmeyen bir dergide (*Artificial Intelligence Review*) yayınlanmıştır. Makalenin yüksek atıf alması üzerinde, makalenin yapay zekâ ile alakası sebebiyle güncel çalışmalarla doğrudan ilişkili olması etkilidir. En sık atıf alan makalelerde ilk beş sırada yer alan Aqil Azmi ve arkadaşları tarafından kaleme alınmış makalenin³¹ de dijital beşerî bilimler alanında oluşu, bu alandaki ilgiyi desteklemektedir. Ayrıca, burada farklı branşların farklı atıf kültürünün bulunması kadar çok yazarlı oluşları ve etkileşime açık olmaları da etkili olabilir.

Dijital beşerî bilimler alanında sık atıf alan bu iki makale hariç, en çok atıf alan makalelerin yazarları Jonathan Brown (65 atıf); Andreas Görke, Harald Motzki ve Gregor Schoeler (61 atıf); Harry Munt (44 atıf); Adis Duderija (44 atıf); Ahmed El Shamsy (42 atıf); Jennifer Boutz (40 atıf) ve Racha El-Omari'dir (40 atıf). Bu yedi makalenin beş tanesi son 10 yıllık dönemin ilk yarısında kaleme alınmıştır. Bu durumda bu makalelerin çok atıf almasında nispeten erken yayınlanmasının ve yaygınlaşmasının etki ettiğini söylemek mümkündür. Benzer nedenlerle, (dijital beşerî bilimler alanında yazılanlar hariç) hiç atıf almamış ya da çok az atıf almamış çalışmalar ise son yıllarda yazılanlardır.

4.1.6. Makalenin Türkçe'ye Çevrilip Çevrilmediği

Çalışma örneklemeimize giren 172 makale içerisinde Türkçe'ye çevrilmiş olan makale sayısı çok azdır (6 adet). Tercümedeki bu azlık, Batı akademisinde üretilen hadis çalışmalarının (dil engeli nedeniyle) İngilizce yazını takip edemeyen Türk araştırmacılar tarafından erişilebilirliğini ve etkisini ciddi şekilde sınırlamaktadır. Ayrıca, Türkçe çevirisi yapılan makalelerin genellikle 2012 yılından önce yazılmış olması, Batı akademisinde güncel olarak üretilen bilgilerin Türkiye'ye geç ulaştığını göstermektedir. Bu gecikme, Türk akademik çevrelerinin uluslararası hadis literatüründeki yeni yaklaşımlardan, yöntemlerden ve bulgulardan yeterince hızlı faydalanamamasına yol açmakta; böylece Türkiye'deki hadis araştırmalarının güncel uluslararası akademik tartışmalardan uzaklaşmasına ve potansiyel katkıların sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, Batı akademisinde yazılan önemli hadis çalışmalarının daha hızlı ve kapsamlı bir şekilde Türkçe'ye çevrilmesi, hadis alanında çalışma yapan isimlerin Arapça yanında İngilizce diline hakimiyet noktasında desteklenmesi Türk akademisinin bu alandaki gelişmeleri yakından takip edebilmesi açısından önem taşımaktadır. Bu çevirilerin artırılması, Türk hadis araştırmacılarının küresel akademik literatürle daha entegre olmasını ve uluslararası düzeyde daha güçlü bir akademik katkı sunmasını sağlayacaktır. Benzer şekilde bu yayınlardan haberdar olan araştırmacılar, güncel Batı literatürünü takip ederek çağdaşları olan akademisyenlerin metinlerine cevap üretme ve fikirlerine eleştirel katkı sunma imkanına da sahip olacaktır.

³⁰ Mohammad Arshi Saloot vd., "Hadith Data Mining And Classification: A Comparative Analysis", *Artificial Intelligence Review* volume 46/1 (2016), 113-128.

³¹ Aqil M. Azmi vd., "Computational And Natural Language Processing Based Studies Of Hadith Literature: A Survey", *Artificial Intelligence Review* 52/2 (2019), 1369-1414.

4.1.7. Makalelerde Bulunması Gereken Standartlık

Makalelerde bulunması beklenen standartlık açısından bakıldığında, 172 makale içerisinde 18 tanesinin özetinin verilmemesi (%10,2) görülmüştür. Yine bu makalelerin 66 tanesinin (%37,5) ise anahtar kelimelerine yer verilmemesi tespit edilmiştir. Özellikle anahtar kelime ve özetlerdeki eksiklikler, genellikle incelemeye söz konusu olan 10 yıllık dönemin ilk yarısında görülmüştür. Bu eksiklikler, dergi yayıncılığı konusundaki standartlarda yaşanan gelişmelerle azalmış görünmektedir.

4.2. Makale Yazarlarına Dair Veriler

4.2.1. Yazar bilgisi

Son on yıl içerisinde hadis araştırmaları kapsamında incelenebilecek en fazla makale kaleme almış isimler sırasıyla Christopher Melchert (12 makale), Pavel Pavlovitch (7 makale) ve Ahmad al-Shamsy'dir (5 makale).

Jonathan Brown (3 makale) Adis Duderija (3 makale), Michael Lecker (3 makale), Nancy Khalek (3 makale), Stephen Burge (3 makale), Stijn Aerts (3 makale), Thomas Eich (3 makale), Youshaa Patel (2 makale) ve Joel Blecher (2 makale), hadis ile ilgili çalışmalarda ismi öne çıkan diğer yazarlardır. Hadis araştırmaları kapsamında son on yılda en sık yayın yapan 11 ismin 5'i Amerika'da diğerleri Avrupa'da görev yapmaktadır. Bir isim ise herhangi bir akademik kuruma bağlı olmadan, bağımsız biçimde araştırmalarını sürdürmektedir. İsimlerin çalıştıkları bölümlere bakıldığında ise yine çok farklı bölümlerde akademik kariyerlerine devam ettikleri görülmektedir. Bu tablo genelde İslâm araştırmalarına daha özeldir hadis araştırmalarına ev sahipliği yapan birçok bölüm, program, merkez, enstitü veya özel kürsülerin çeşitliliğini göstermektedir.

Son on yılda hadis ile ilişkili olarak yazılmış makalelerin yazarları ağırlıklı olarak erkeklerden oluşmaktadır. Kadın yazar oranı %17,6'dır. Bu durum, İslâm araştırmaları sahasındaki öğretim elemanlarının daha çok erkeklerden oluşması ile ilişkilidir. Makalelerin yazarlarının akademik unvanlarına bakıldığında sayıca en fazla kısmının (65 tanesi) profesör olan akademisyenler tarafından kaleme alındığı görülür. Kalan yazarların 39 tanesi doçent, 40'tan fazlası doktorasını tamamlamış akademisyenlerdir. Sayıca az olmakla birlikte yazarların, bir kısmı da bağımsız araştırmacılar ile farklı kadrolardaki akademisyenlerdir. Doktorasını bitirmiş ve doçentliğini almış 80'e yakın ismin, hadis alanına dair çalışma yapmış olması, hadis alanında çalışmalarına devam edecek bir uzman kuşağın yetişiyor olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

4.2.2. Yazarın Çalıştığı Kurum

Makalelerin tümü göz önünde bulundurularak yazarların akademik kariyerlerine devam ettikleri bölümlere bakıldığında, 48 tanesinin İslâm araştırmalarına dair bölüm, program ya da merkezlerde; 31 tanesi ise bölge esaslı çalışan bölüm, program veya merkezlerde ve 25 tanesinin genel olarak din çalışmalarına dair bölüm veya programlarda görev yaptıkları görülmektedir. Bu durum, hadis alanında çalışan uzmanların daha çok İslâm araştırmalarına dair bölümlerde uzmanlıklarına devam ettikleri şeklinde yorumlanabilir. Bunlar dışında dil, mühendislik ve tarih ile ilgili bölümler ve merkezlerde de araştırmalarına devam eden uzmanların çalışmaları mevcuttur.

Hadis araştırmalarıyla ilişki makale yazarlarından 71 tanesi (%41,3) Avrupa'da, 57 tanesi (%33,1) Amerika'da görev yapmaktadır. Bununla birlikte, yukarıda görüldüğü

üzere, hadis araştırmalarına dair en fazla yayın kaleme alanlar çoğunlukla Amerika'daki üniversitelerdedirler. Kalan araştırmacılar dünyanın çeşitli ülkelerinde kariyerlerine devam etmektedirler. Hadis araştırmaları kapsamındaki faaliyet yürüten isimlerin daha çok Avrupa üniversitelerinde çalışmaya devam etmeleri, Avrupa'nın İslâm araştırmalarının kadro boyutundaki etkin konumunu göstermektedir.

4.2.3. Ortak Çalışma ve İş Birliği

Son on yılda hadis araştırmaları kapsamında değerlendirilebilecek makalelerin çoğunlukla tek yazar tarafından kaleme alındığı görölmektedir. 172 makalenin 156'sı (%90,6) tek yazarlı iken 16 tanesi (%9,4) çok yazarlıdır. Ortak yazarlı makalelerde, özellikle dijital beşerî bilimler kapsamında değerlendirilenlerde, İslâm araştırmaları dışındaki bölümlerden özellikle mühendislik bölümlerinden yardımcı yazarlar görölmektedir.

4.2.4. Yazarların Dini Tercihleri

Çalışma kapsamında incelenen makalelerin yazarlarından 43 tanesinin Müslüman bir arka plana sahip oldukları bilinmektedir. Burada, Batılı mühtediler ve Batı üniversitelerinde yetişen göçmen Müslümanlar akademik yazında önemli bir boyut temsil etmektedir. Kutsal metinlere dışarıdan bakışın imkânı tartışması, tüm İslâm araştırmaları için olduğu gibi Hadis araştırmaları açısından da geçerlidir. Her ne kadar, akademik bir nesne olarak "hadis" in çalışılması konusunda çalışanın dininin etkili olup olmayacağı tartışmaya açık olsa da bu durum, Müslüman bir araştırmacının varoluşsal anlamda çözümlünü aradığı sorunları, sahip olduğu geleneksel bilgi birikimini ve metodolojileri modern akademik yaklaşımlarla harmanlayarak yeni ve yaratıcı yorumlarla çözebilme ihtimali açısından önem arz etmektedir.

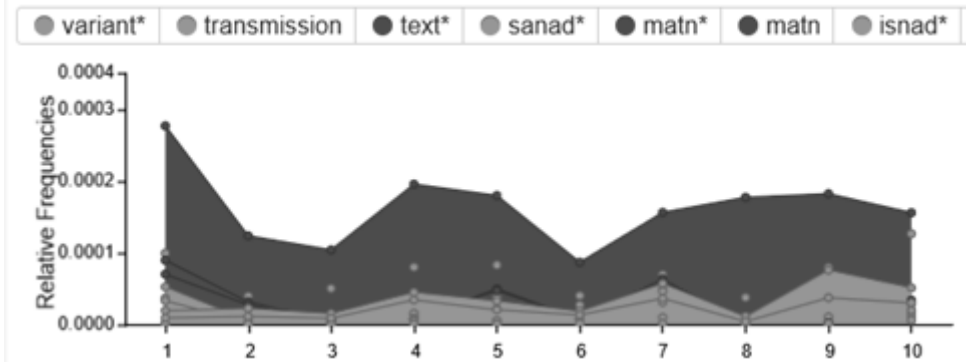
4.3. Makalelerin İçeriklerine Dair Veriler

4.3.1. Makalelerin Konuları

Çalışma kapsamında incelenen 172 makaleden, 39 tanesi hadis tarihi ile ilişkilidir. Bu durum, hadislerin oluşum süreci, yayılması, yazılması ve tarihî bağlamı gibi konuların büyük ölçüde ilgi gördüğüne ve araştırmacıların bu alanda yoğun bir şekilde çalıştığına işaret eder. Ayrıca, hadis tarihi çalışmalarının, İslâm'ın erken dönemlerine ve peygamber dönemine odaklanarak İslâm'ın kökenlerini anlamaya yönelik sorular üzerinde durduğu da söylenebilir.

Hadis tarihinin dışında, 32 makale rivayet incelemesi içermektedir. Bu incelemelerin bir kısmı doğrudan sened, bir kısmı doğrudan metin ve bir kısmı da ikisinin birden incelendiği çalışmalardır. Çalışma kapsamında incelenen makalelerde, sened ve metne dair kelimelerin sıklığını bilmek, hangi konunun daha fazla çalışmaların merkezinde olduğunu anlamaya katkı sağlayabilir.

Makalelerde sened ve senede dair (chain, transmission, sanad) çok çeşitli kullanımlar mevcuttur. Aşağıdaki görselde verildiği üzere senede dair kullanımların da son beş yılda, ilk beş yıla nispetle daha fazla olduğu görölmektedir. Bununla birlikte metne dair kelimelerin kullanım sıklığı ise, senede dair kelimelerden çok daha fazladır.

Tablo 2. Makalelerde senedle ilişkili kelimeler ile metninle ilişkili kelimelerin oranlarına dair görsel³²

Sened ve metnin bir arada incelendiği çalışmaların bir kısmında *Isnad cum Matn* yöntemi uygulanmıştır. Esasında ICMA son on yıl içinde senedle bir şekilde ilişkili olan çalışmalarda öne çıkan bir yöntemdir. Bu çalışmalar esasında Batı'da son on yıldır yerini alan çalışmalarda otantiklik tartışmalarının -şüphencilik çizgisinde olmasa da- devam ettiği şeklinde yorumlanabilir. Makalelerde *Isnad cum Matn* ifadesi (bazen ICMA, nadiren *matn cum isnad* şeklinde kullanılmıştır) (en fazla) bir analiz, bir metod ve bir yaklaşım olarak tasvir edilmektedir. ICMA (özetlerde daha çok Juynboll ile anılmış olsa da) makale metinlerinde metinlerin tarihlendirilmesi bağlamında daha çok Motzki, Görke, Schoeler ve Tilman'ın yorumlarıyla anılmaktadır. Son on yıldaki çalışmalarda *Isnad cum Matn* yönteminin, yalnızca Batılı oryantalistler değil Müslüman akademisyenler tarafından da uygulandığı görülmektedir.³³

Tablo 3. *Isnad cum Matn* analiziyle ilgili kelimelerin metin içindeki bağlantılarını gösteren görsel

Hadis ilimleri, hadis problemleri ve hadis yorumuna dair makale sayısı ise toplamda 32'dir. Tüm bunlar haricinde hadisle ilgili eserlere dair 23, kültür tarihi kapsamında kabul

³² Tarama kelimelerinde yer alan * işareti kelimenin çoğulu gibi türevlerinin de taramaya dahil edildiği anlamına gelmektedir.

³³ Seyfeddin Kara, "The Collection of the Qur'ān in the Early Shī'ite Discourse: The Traditions Ascribed to the Fifth Imām Abū Ja'far Muḥammad al-Bāqir", *Journal of the Royal Asiatic Society* 26/3 (2016), 375-406; Mairaj U. Syed, "The Construction of Historical Memory in the Exegesis of Kor 16, 106", *Arabica* 62/5-6 (2015), 607-651.

edilebilecek 25 ve daha çok siyerle ilişkili rivayetlerle alakalı olan 20 makale mevcuttur. 15 makale, hadis-tasavvuf keşişiminde yer alan konularla ilişkilidir. Tüm metinler içinde, sufizme dair kullanımların 2018-2021 yılları arasında diğer dönemlere göre daha yoğun olacak bir şekilde son yıllarda artış gösterdiğini söylemek mümkündür. Özellikle son dönemlerdeki bağlantılar “asceticism” ve “zühd” üzerinden gerçekleşmiş görünmektedir.

Klasik konular haricinde, makalelerde Şia, dijital beşerî bilimler kapsamına giren konular, hadisle ilişkili el yazmaları ve hadis şerhlerine dair konular hakkında da makaleler görülmektedir. Makale konuları arasında Şia ve hadisle ilişkili 11 makale yer almaktadır. Bazı makaleler Şii bakış açısına göre kaleme alınmıştır.³⁴ Makalelerin tümünün metinlerinde ise, -aşağıdaki görselde incelenebileceği üzere- Sünniliğe dair geçen ifadeler Şiiliğe dair geçen ifadelerden daha fazladır. Bununla birlikte Şiilikle ilişkilendirilebilecek terimlere ilişkin çalışmaların son yıllarda yükselişte olduğu da görülmektedir. Makaleler arasında dijital beşerî bilimler kapsamında çeşitli yönler ihtiva eden 7 makale yazılmıştır. Bu makalelerin çoğunda Malezya'dan isimlerin katkıları görülmektedir. Dijitallikle ilgili kavramlar olan “Data”, “classification” ve “mining” gibi bilgisayarlı teknolojiye dair terimleri kullanan dijital içerikli çalışmalar, birbirlerine yakın dönemlerde, özellikle son beş yılda görülmektedir. 5 makale, el yazmaları ya da bunlarla ilişkili konulara dairdir. Makale konularındaki bu çeşitlilik, hadis literatürünün geniş bir yelpazede incelendiğini ve araştırmacıların farklı perspektiflerden hadis konusunu ele aldığını göstermektedir. Hadis şerhlerine gösterilen ilgi, makalelere yansımaktadır. Özellikle Burge, Patel ve Blecher gibi isimlerin öncülüğünde devam eden şerhe dair araştırmalar, hadis alanındaki çalışmalardaki uzmanlaşmalara işaret etmektedir.

Kadınlarla ilişkili konuları ele alan ve feminizm bağlamında tartışılan beş makale bulunmaktadır. Son on yılda yayımlanan makalelerde, “kadın” kelimesinin ve kadınlarla ilgili konuların yer alması, artan feminizm tartışmalarının yanı sıra, 11 Eylül sonrasında İslâm'a—özellikle şiddet, otorite ve dezavantajlı gruplara yönelik tutumları bağlamında—duyulan ilginin bir yansıması olabilir. Benzer şekilde, kölelik konusuna ilişkin tartışmalar ve ifadeler de bu bağlamda değerlendirilebilir.

Bazı makaleler, şüphesiz bu başlıkların birden fazlasına yönelik içeriğe sahiptir. Makalelerin içerdiği konulara bakıldığında, en yoğun ilginin hadis tarihine yöneldiğini ve bu ilginin ise çoğunlukla erken döneme yoğunlaştığını söylemek mümkündür.

4.3.2. Makalelerin İlişkili Olduğu Dönemler

Çalışma kapsamında incelenen 172 makalenin çoğu klasik döneme odaklanırken, bir kısmı ise modern konuları ele almaktadır.³⁵ Ayrıca, bazı çalışmalarda klasik ve modern konuların birlikte ele alındığı veya karşılaştırıldığı görülmektedir. Çalışmaların 128 tanesinde klasik konular ve metinler merkezde iken, 38 tanesinde modern konular ön

³⁴ Mesela bk. Afsaneh Ghanizadeh - Safoura Jahedizadeh, “The Best of the Intellect Is a Person’s Knowledge of His Own Self: Exploring the Psychological Aspects of Imam Reza’s Hadith Using Structural Equation Modeling”, *Human Arenas* 3/1 (2020), 119-136.

³⁵ Modern ve klasik ayrımı yapılırken, çalışmalarda ele alınan dönemler, konular, tartışmalar, incelenen kaynaklar, kişiler ve kullanılan yöntemler temel alınmıştır. Klasik olarak kabul edilen çalışmalar, 18. yüzyıl öncesine ait kişiler, kaynaklar, dönemler ve bu dönemdeki gelişen yöntemler, tartışmalar ve yaklaşımlar ile ilişkilendirilirken, modern olarak kabul edilen çalışmalar ise 18. yüzyıl sonrası dönemi, kişileri, kaynakları ve bu dönemde gelişen yöntemleri, tartışmaları ve yaklaşımları kapsamaktadır.

plana çıkmaktadır. Kalan 8 tanesinde ise ya modern ile klasik konular/metinler birlikte ele alınmakta ya da karşılaştırılmaktadır.

İncelenen makalelerin çoğunluğu ilk üç asırlık döneme odaklanmakta, ilk üç asırla ilişkili kaynak, konu veya kişilerle ilgilenmektedir. Bu da İslâm'ın erken dönemlerine yoğun bir ilginin olduğunu göstermektedir. Bu bilgi, makalelerde, özetlerinde ve anahtar kelimelerde en sık kullanılan kelimelerden birisinin “early” olması ile de örtüşmektedir.

4.3.3. Makalelerde Görülen Yan Disiplinler

Çalışma kapsamındaki makalelerin, hadis dışında da bazı disiplinlerle ilişkilendirilebildiklerini görmek mümkündür. Bu yan disiplinlerinde ilk sırayı İslâm hukuku almaktadır. 40 makalede, hadis araştırmalarına dair verilen bilgilerin yanı sıra İslâm hukuku ile ilgili boyutlar yer almaktadır.

Siyer ve İslâm tarihi, mezhepler tarihi, tasavvuf, dinler tarihi ve tefsir, İslâm hukukundan sonra zikredilebilecek yan disiplinlerdir. Bunlar dışında nadiren psikoloji gibi yan disiplinler de çalışma konuları arasında yer almaktadır. Makalelerde görülebilecek yan disiplinler, hadis araştırmalarının multidisipliner bir yaklaşımla ele alındığını ve İslâm'ın farklı yönlerini anlamak için geniş bir bağlamın göz önünde bulundurulduğunu gösterir.

Hanbelîlik ve Hanefîlik, en sık atıf yapılan mezheplerdir. Fıkıh mezhepleri içinde Mâlikîlikle ilişkili atıfların özellikle ilk 5 yıllık periyotta daha fazla olduğu görülürken, Hanbelîliğe dair atıfların son 5 yıllık periyotta artış gösterdiği anlaşılmaktadır. Mâlikîlik ve son olarak da Şâfiîlik de zaman zaman atıf olsa da bu mezheplerin kurucuları, bizzat mezheplerin kendilerinden çok daha fazla ilgi görmektedir.

4.3.4. Makalelerde Kullanılan Yöntemler

Çalışmada incelenen 172 makalenin 127'sinde yazarlar, yöntemlerini metin içinde açıkça belirtmemiştir. Buna karşın, 45 makalede yazarlar kullandıkları yöntemi metin içinde açık bir biçimde ifade etmiştir.

Makalelerde en yaygın yöntem olarak doküman analizi görülmektedir. Nitel analiz (46 makale) ve nicel analiz de (37 makale) makalelerde yöntem olarak kullanılmaktadır. Bunlarla birlikte 21 çalışmada, tarihsel eleştiri yöntemlerinden birisinin yöntem olarak tercih edildiği görülmektedir. Ayrıca bazı çalışmalarda kanon tenkidi veya derleme tenkidi gibi edebi eleştiri yöntemleri de kullanılmaktadır. Bu kapsamda sessizlik delili, benzeşmezlik ilkesi, söz konusu yöntemler haricinde içerik analizi, metin analizi, vaka analizi, bağlam analizi, edebi analiz ve anket de zaman zaman başvurulan diğer yöntemlerdir. Bu yöntemlerin birden fazlası da aynı metin üzerinde kullanılabilir.

4.4. Oryantalistik Eğilimlere Dair Veriler

Son on yılda hadis araştırmaları kapsamında yayımlanan makalelerde, doğrudan bir eğilim tespitine imkân veren ifadeler sınırlı olsa da, bazı kullanımlar “oryantalistik eğilim” çerçevesinde değerlendirilebilecek niteliktedir. Burada oryantalist eğilimlerden kasıt, “oryantalistlerin eğilimi” gibi bir vurgudan ziyade “oryantalizm kapsamında kabul edilebilecek çalışmalarda görülebilecek eğilimler” şeklinde anlaşılması gerekmektedir. Zira bu çalışma kapsamında metinleri incelenen yazarlarının önemli bir kısmı “oryantalist” tanımlamaları içerisine giremeyecek, Müslüman arka plandan gelen

yazarlardır. “Oryantalistik eğilim” kapsamında incelenecekler içerisinde Avrupa merkezietçilik vurgusu ve bununla ilişkili olarak kültürel borç alma teorisinin tekrarı, rivayetlerin güvenilirliği ve tarihlendirilmesi konusunda klasik oryantalist yöntemlerin tekrarı ve klasik tarihsel eleştiri yöntemlerinin kullanımı gibi ölçekler burada zikredilebilir.

Öncelikle çalışma kapsamında incelenen metinlerde, “Orientalist” ifadesinin kullanım sıklığı incelenmiştir. Bu ifadenin, metinlerde sık olmamakla birlikte kullanıldığı görülür. Bu kullanımlarda, “Orientalist” vasfının yazarlar tarafından Schroeder (öl. 1798), Sebald Fulco Johannes Rau (öl. 1807), Olaus Gerhard Tychsen (öl. 1815), C. M. Frähn (öl. 1851), Alfred von Kremer (öl. 1889), William Muir (öl. 1905), Martin Hartmann (öl. 1918), Ignaz Goldziher (öl. 1921), Theodor Nöldeke (öl. 1930), Jean-Dominique Luciani (öl. 1932), Joseph Schacht (öl. 1969) ve G. H. A. Juynboll (öl. 2010) isimleri hakkında kullanıldığı görülmüştür. Bununla birlikte doğubilimi çalışan isimler için “oryantalist” ifadesinin kullanımı, on yıllık dönemin ilk yarısında daha sık görülmektedir. Bu durum, farklı açılardan anlam yüklü hale gelmesi sebebiyle “oryantalist” ifadesinin kullanılmasına yönelik çekincelerle açıklanabilir. On yıllık dönemin ikinci yarısında “western scholar(s)” ve “western academics” ifadeleri, “orientalist” ifadesi yerine kullanılmış ifadeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kızıl, bu konuda Batı’da sayıları artan mühtediler ve oryantalist epistemik cemaat içerisinde yetişen Müslümanlar ile ikinci veya üçüncü nesil göçmenleri de göz önünde bulundurarak “Oryantalist” ifadesini, esasında “gayri müslim” şeklinde tanımlamaktan öte, “oryantalist paradigmaya mensup kişi” şeklinde tanımlamak gerektiğini söylemektedir.³⁶ Burada yapılan çalışmalarda Batı’da yayın yapan her ismin oryantalist paradigmaya mensup olmayabileceği daha da net görüldüğü için, 19. yüzyıldan bu yana getirdiği yükler ile pejoratif bir anlam kazanan “oryantalist” ifadesinin yerine, “Batılı araştırmacı” ifadesinin kullanımı tarafımıza da daha anlamlı görünmektedir.

4.4.1. Avrupa-Merkeziyetçilik Vurgusu

Çalışma kapsamında, makale metinlerinde Avrupa merkezietçi bir yaklaşımı işaret eden ifadeler olup olmadığı incelenmiştir. İngilizce’de “Eurocentrism” şeklinde ifade edilebilecek Avrupa-merkeziyetçilik, Avrupa’yı -ve daha geniş anlamda Batı hegemonyasını- küresel tarihsel ve kültürel anlatılarda merkezi referans noktası olarak konumlandırın bakış açısıdır. Bu yaklaşım, Avrupa’yı, önemli kültürel, entelektüel ve teknolojik gelişmelerin birincil kaynağı olarak görür ve Avrupa'nın düşünme ve yaşama biçimlerinin üstün ve evrensel olarak uygulanabilir olduğunu ima eder. Avrupa dışı toplumlar genellikle türev, daha aşağıdır. Bu çerçevede, Avrupa ontolojik "gerçeklik" olarak kabul edilirken, dünyanın geri kalanı onun gölgesi olarak görülür ve esas olarak Avrupa yenilikleri ve fikirlerinin yayılmasıyla fayda sağlar.³⁷

Ayrıca bu metinler arasında, az da olsa Avrupa merkezietçi yaklaşımı işaret eden ifadelerin yer aldığı söylemek mümkündür. 4 makalede, Batı'nın ve Batı toplumlarının merkeziliği ve Doğu'nun geriliğine dair doğrudan ya da dolaylı ifadeler söz konusudur. Bu

³⁶ Kızıl, “Oryantalistlerin Akademik Hadis Araştırmaları”, 225.

³⁷ Ella Shohat - Robert Stam, “What is Eurocentrism”, *The White Supremacist State: Eurocentrism, Imperialism, Colonialism, Racism*, (Toronto: Other Eye, 2009), 137-156.

doğrudan ifadelerden çok, bir sonraki başlıkta ele alınacak “kültürel ödünç alma” konusunda yapılan vurgular, Avrupa-merkeziyetçiliğin bir yansıması olarak ayrıca değerlendirilmeyi hak etmektedir.

4.4.2. Kültürel Borç Alma Teorisi

İngilizce’de “cultural borrowing” şeklinde ifade edilebilecek “Kültürel ödünç alma”, Batı’yı merkezî bir konuma yerleştirerek, “geri kalmış” diğer medeniyetlerin de ancak Batı’dan aldıkları unsurlarla gelişebileceğini vurgulayan, ilerlemeci bir tarih anlayışının da yansımalarını içerir.³⁸ Kültürel borç alma, bu açıdan Avrupa-merkeziyetçi bir yaklaşımın ürünüdür. Batı’da yapılan hadis araştırmalarında Avrupa-merkeziyetçi yaklaşımının ilk dönemlerden itibaren menşe tartışmaları çerçevesinde görüldüğünü söylemek mümkündür. Bu kapsamda Gustav Weil (öl. 1889), Aloys Sprenger (öl. 1893), Wellhausen (öl. 1918), Goldziher (öl. 1921), Horovitz (öl. 1931), Snouck Hurgronje (öl. 1936), Henri Lammens (öl. 1937), Arent J. Wensinck (öl. 1939) kültürel borç alma kapsamında kabul edilebilecek çeşitli görüşler ifade eden bazı erken dönem oryantalist isimlerdir.³⁹

Batı’da son on yılda yapılan çalışmaların bir kısmında “menşe tartışmaları” görülmeye devam edilmektedir. Bu kapsamda çeşitli metinlerde İslâm’a dair çeşitli kavram, terim veya olguların menşeinin Yahudi veya Hristiyanlıkta olduğuna dair iddialar görülmektedir. Çalışmada incelenmiş makaleler içerisinde 15 metinde terimler, kavramlar veya olgular için menşe tartışması yapılmıştır. Ayrıca bu metinlerde İslâm’ın eklektik bir din olduğuna dair iddiaları hatırlatacak ifadeler mevcuttur. Burada dile getirilmesi gereken bir diğer konu “borrow” ve “exchange” ifadelerinin kullanımındaki sıklık ve değişimdir. Tüm makaleler incelendiğinde tek taraflı bir borç almayı işaret eden “borrow(ing)” ifadesinin zaman zaman kullanılmaya devam ettiği görülmektedir.

Çalışmaların bazılarında doğrudan *Kitab-ı Mukaddes*’te yer alan bölümlerin, ilk dört aşırıdaki dini literatüre etki ettiğine dair iddialar yer almaktadır. Mesela Silverstein, İbn Hişâm’ın *Siyer*’inin giriş bölümünün eserin Hristiyan İncil’leriyle benzer hizaya getirilmesi için bilinçli şekilde Danyal(Daniel) ile ilgili çağrışımlarla ilintilendirildiğini iddia etmektedir. Bu iddiaya göre İbn Hişâm *Sîre*’yi İncil üzerinde modellemeye çalışmıştır.⁴⁰ Bazı metinlerde, Hristiyanlık ve Yahudilik tarihinden bazı kavramlar, İslâm tarihinde ve Hz. Peygamber’in hayatı içerisinde benzer şekilde kullanılmaya çalışılabilmektedir.⁴¹ Bazı çalışmalarda ise İslâm geleneğindeki anlatıların, kişilerin ve ilişkilerin İncil’deki versiyonları ile benzerliği üzerinde durulmaktadır.⁴²

³⁸ Fatma Kızıl, “Avrupamerkeziyetçiliğin Bir Yansıması Olarak Oryantalist Söylen: Kültürel Ödünç Alma Kavramı”, *İnsan ve Toplum* 3/6 (2013), 323.

³⁹ Altıntaş, *Tarihsel Eleştiri Yöntemlerinin Tenkidi ve İslâmî Rivayetlere Uygulanması Sorunu*, 386-392.

⁴⁰ A. J. Silverstein, “Daniel 1-6 in Classical Islamic Culture and the Gospel According to Ibn Hishâm”, *Journal of the American Oriental Society* 141/3 (2021), 587-611.

⁴¹ Alfons Teipen, “Jews in Early Biographies of Muḥammad: A Case Study in Shifting Muslim Understandings of Judaism”, *Journal of the American Academy of Religion* 88/2 (2020), 543-568.

⁴² Bk. Adam C. Bursi, “Fluid Boundaries: Christian Sacred Space and Islamic Relics in an Early Ḥadīth”, *Medieval Encounters* 27/6 (2022), 478-510; Tayeb El-Hibri, “‘Umar b. al-Khaṭṭāb and the Abbasids”, *Journal of the American Oriental Society* 136/4 (2021); Andreas Görke, “Between History and Exegesis: the Origins and Transformation of the Story of Muḥammad and Zaynab bt Ḡaṣṣ”, *Arabica* 65/1-2 (2018), 31-63.

Bunlarla birlikte, bazı metinlerde ödünç almanın tek taraflı olduğunun iddia edildiği bir tablodan karşılıklı etkilenme/etkileşimin yaşandığı hatta İslâm'ın diğer dinleri etkilediğinin ifade edildiği görülmektedir. Mesela Bursi, erken dönem gelenek karşılaştırması yaparak İslâmî metinlerin, Hristiyan edebi temaları ve ritüel uygulamalarıyla etkileşime girdikleri ve bunları İslâm'a uyarladıklarına ve adapte ettiklerine dair bir iddiada bulunmaktadır. Bursi, özetle “adaptation” kelimesini kullanmayı tercih ederek, esasında söylenmesine alışılmış iddiaları daha farklı bir üslupla dile getirmiş olmaktadır.⁴³ Bununla birlikte tersten bir etkileşim olduğunu iddia eden bazı çalışmalar da vardır.⁴⁴ Bazı metinlerde ise Müslüman âlimlerin Tevrat, Yahudi ve Hristiyan tefsir geleneklerine aşina oldukları ifade edilse de bu durum menşee çalışması ile ilintilendirilmemektedir.⁴⁵

Menşee tartışmaları kapsamında makalelerde Yahudilik ve Hristiyanlığa işaret eden kelime kullanımının yaklaşık aynı olduğu görülmektedir. Yahudilikle ilgili vurgunun ise 2018 yılından sonraki yayınlarda daha fazla görüldüğünü söylemek mümkündür. Metinlerin birbirinden etkilenmesi veya kültürel borç alma teorisi kapsamında, *Kitab-ı Mukaddes* ile ilgili olarak metinde “Bible”a (muhtemelen daha geniş bir külliyatı kapsaması nedeniyle) “Gospel”den fazla atıfta bulunulduğu görülmektedir.

4.4.3. Rivayetlerin Güvenilirliği Tartışması ve Tarihlendirme

İncelenen makalelerde, tarihlendirme ve rivayetlerin güvenilirliği konusunun önemli bir makale grubunda tartışılmaya devam edildiği görülebilir. 49 makalede, tarihlendirmeye dair ifadeler ve tarihlendirme girişimi söz konusudur.⁴⁶ Mesela çalışmalarda zaman zaman “terminus ante quem (mümkün en geç tarih)” ve “terminus post quem (mümkün en erken tarih)” gibi tarihlendirmeye dair kavramların da kullanıldığı görülür.

Ayrıca bu kapsamdaki 35 makalede rivayetlerin güvenilirliği ve doğruluğu konusunda yorum yapılmaktadır. Bu makalelerde rivayetin güvenilirliği konusunda şüphe izharı görülür. Ayrıca makalelerin 21 tanesinde, doğrudan tarihsel eleştiri yöntemlerinden birisi kullanılmaktadır.

Tüm makale metinleri içerisinde bir olayın, durumun, kavramın ya da tartışmanın ortaya çıkış ve menşeeine dair değerlendirmelere işaret edebilecek ifadeler (origin, date, emerge, fabric, invent, formulate...) birbiri ile ilişki olarak kullanılmıştır. Burada rivayetlerin güvenilirliği, tedavüle girişi ve ortaya çıkışı, tarihlendirilmesi, değişimi,

⁴³ Bursi, “Fluid Boundaries”.

⁴⁴ Younus Y. Mirza, “The Disciples as Companions: Ibn Taymiyya’s and Ibn al-Qayyim’s Evaluation of the Transmission of the Bible”, *Medieval Encounters* 24/5-6 (2018), 530-560; Meira Polliack, “The Karaite Inversion of “Written” and “Oral” Torah in Relation to the Islamic Arch-Models of Qur’an and Hadith”, *Jewish Studies Quarterly* (JSQ) 22/3 (2015), 243-302; Philip Wood, “The Treaty between Muḥammad and the Christians of Najrān in the Chronicle of Seert: Negotiating the Rights of the Conquered and the Re-writing of the Past”, *Al-Masāq* 33/2 (2021), 156-168. Esasında Müslümanların da diğer din mensuplarını etkiledikleri ve etkileşimin tek taraflı olmadığına dair iddia çok öncesinde Goldziher tarafından da dile getirilmiştir. Hüseyin Akgün, *Goldziher ve Hadis* (Ankara: Araştırma Yayınları, 2014), 100-102, 273.

⁴⁵ Gurdofarid Miskinzoda, “The Significance Of The Ḥadīth Of The Position Of Aaron For The Formulation Of The Shī‘ī Doctrine Of Authority”, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* 78/1 (2015), 67-82.

⁴⁶ Yalnızca rivayetlerin değil, rivayetlerden oluşan bir eserin tarihlendirilmesi de çalışmalar içerisinde yer alır (Gleave, 2015).

formüle edilmesi, yeniden kullanılması ve gelişmesi birbirleri ile ilişkili süreçler olarak düşünülmektedir.

Burada dile getirilmesi uygun olacak bir başka boyut, rivayetlerin güvenilirliğine dair yapılan çalışmalarda, hatta tenkid yöntemlerinden birisi kullanılsa da, sadece rivayetlerin güvenilirliği ile yetinilmemesi ve bu rivayetlerin zaman içinde nasıl yorumlandıklarına da yer verilmesidir.⁴⁷ Ayrıca hadis tarihlendirme yaklaşımının ötesine geçilerek metinlerin anlaşılmasına çalışılması gerektiği bazı metinlerde vurgulanmıştır.⁴⁸ Bazı metinlerde, güvenilirlik tartışmasının içinden çıkılmaz bir yolda olduğu ya da İslâm tarihi metinleri açısından tam bir işlev görmediği gibi gerekçelerle güvenilirlik sorununun üzerinde durulmayacağı doğrudan ifade edilebilmiştir.⁴⁹ Bu durum, oryantalizm çalışmaları açısından güvenilirlik konusunun yanında farklı konuların da tartışılabilirdiğini görmek açısından önemlidir. Bazı metinlerde ise bazı olayların gerçekten gerçekleşip gerçekleşmediği tartışmalarının çalışma konusunun kapsamı dışında tutulacağı ifade edilmektedir.⁵⁰ Bu durum da tarihsel açıdan olayların gerçekliğinden çok etkisi üzerinde durulduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu son tespitler, güvenilirlik sorununa dair tartışmalar devam etse de bu sorunun ötesine geçmeye çalışan bazı çalışmaların da yapılmaya başlandığını göstermektedir.

Hadislerin, Hz. Peygamber'den sadır olarak değil de sonraki dönemlerde ortaya çıkıp kullanılmaya başladığı, ya da tedavülde olan rivayetlerin Hz. Peygamber'e nispetinin sonradan gerçekleştiği yani Hz. Peygamber'le doğrudan bir ilişkisinin olmadığı vurgusu, genel olarak oryantalistlerin hadis çalışmalarında etkili olan bir kabuldür. 31 metinde, hadislerin kullanımı "circulated" kelimesiyle (ve türevleriyle) ifade edilerek, bu rivayetlerin sonradan tedavüle sokulduğu üzerinde durulmaktadır.⁵¹ Bu ifade, hadislerin tedavüle sokulması, bir şekilde uydurulmasını ifade etmek üzere kullanıldığı için, pejoratif bir anlamı hatırlatmaktadır.

4.4.4. Klasik Oryantalist Yöntem Ya Da Tezlere Değıniler

İncelenen makalelerin 91 tanesinde klasik oryantalist yöntem ya da tezlere değini vardır. Aynı zamanda bu tezlerde kullanılan terimler ve ifadelere de zaman zaman metinlerde yer verilmektedir. Metinlerde klasik oryantalist iddialarda yer alan "counter-report", "counter-hadith", "back-projection" gibi birbirine zıt görünen rivayetlerin, var olan bir çatışma nedeniyle doğduğuna ve daha sonrasında geriye yansıtma yapıldığına dair tespitler de görülmektedir. Yine benzer şekilde "matn cluster", gibi daha çok rivayetlerin güvenilirliği tartışmalarında kullanılan terimlere de metinlerde yer verilmektedir. Belirtildiği üzere birçok makalede klasik tezlere yer verilmekle birlikte, incelenen makalelerin 30'unda, yazar(lar)ın metin içerisinde başka bir İslâm araştırmacısının fikrini veya eserini eleştirdiği görülmüştür.

⁴⁷ Bk. Görke, "Between History and Exegesis".

⁴⁸ S. R. Burge, "Myth, Meaning and the Order of Words: Reading Hadith Collections with Northrop Frye and the Development of Compilation Criticism", *Islam and Christian-Muslim Relations* 27/2 (2016), 213-228.

⁴⁹ Miskinzoda, "The Significance Of The adith Of The Position Of Aaron For The Formulation Of The Shi Doctrine Of Authority".

⁵⁰ Wood, "The Treaty between Muammad and the Christians of Najran in the Chronicle of Seert".

⁵¹ Bazı durumlarda ise "circulated" kelimesi rivayetler için değil, kitapların yayılması için kullanılmıştır. Bu durum, kitabın yayılımını anlatmak içindir ve buradaki analizle ilişkisi yoktur.

Son dönemde yazılan metinlerde, önceki dönemlere nispetle farklı kullanımlara da yer verildiği görülmektedir. Mesela Batı'da hadise dair çalışmaların ilk yapıldığı dönemlerde, "tradition" kelimesinin "hadith" anlamıyla da kullanıldığı bilinmektedir. Son on yılda yapılan çalışmalarda "hadith" kelimesi "Hz. Peygamber'den aktarılanlar" manasında "tradition" kelimesinden belirgin şekilde daha fazla kullanılmaktadır.

4.5. Çalışmanın Kaynaklarına Dair Veriler

4.5.1. Atıf Verilen Oryantalistler

Çalışmalarda referans gösterilen isimler, bu kişilerin söz konusu dönemde yapılan çalışmalarda etkili fikirleriyle öne çıkan isimler olduğunu göstermektedir. Çalışma kapsamındaki makalelerin tümü incelendiğinde, son on yılda çalışmaların tümünde en çok atıf verilen "oryantalist" isimler sırayla Juynboll, Melchert, Schacht, Motzki, Cook, Crone, Van Ess, Goldziher, Hallaq, Calder, Schoeler, Donner, Dickinson ve Görke'dir.

4.5.2. Atıf Verilen Batı Akademisinde Tanınmış Müslüman İsimler

Ayrıca, referans gösterilen ve çalışmalarına atıf verilen bu isimlerin haricinde, Batı akademisinde tanınmış Müslüman İslâm araştırmacılarının da makalelerde sık atıf yapılan isimler arasında görüldüğünü söylemek mümkündür. Jonathan Brown, Fuat Sezgin, Scott Lucas, Behnam Sadeghi, Yasin Dutton, Ahmed el-Shamsy en sık atıf verilen Müslüman isimlerdir.

Batı akademisindeki Müslüman isimler, atıf verilen genel isimlerle birlikte listelendiğinde ise, Juynboll ve Melchert'in ardından en sık atıf alan ismin J. Brown olduğu görülmektedir. Bu durum, Batı'nın epistemik cemaati arasına katılmış isimlerin de son on yılda yapılan hadis çalışmalarına önemli bir etkide bulunduğunu göstermektedir.

4.5.3. Modern Dönemde Müslümanlar Tarafından Yazılmış Herhangi Bir Akademik Çalışmaya Yapılan Atıflar

Makaleler incelendiğinde, çalışmaların yüzde 82.6'sında modern dönemde Müslümanlar tarafından herhangi bir dilde yazılmış (çoğunluğu İngilizce) çalışmalara atıf verildiği görülmektedir. Bu durum, söz konusu çalışmalarda yazarın dini düşüncesinin değil, yazıyı kaleme aldığı ön planda olduğunun önemli bir göstergesidir. Dini alanda çalışma yapan bir araştırmacının, bir Müslümanın konu ile ilgili yazmış olduğu metinleri kullanması onun akademik nesnellğine işaretler ve farklı perspektiflere açık olduğunu gösterir. Bu açıdan, Batı akademisinde yazılan metinlerde bu konuda bir taassubun olduğunu söylemek mümkün değildir. Bununla birlikte, atıf yapılan ve yazarı Müslüman olan eserlerin tamamına yakını İngilizce'dir.

4.5.4. Arapça Modern Kaynaklara Atıflar

Çalışma kapsamında incelenen makalelerin 63 tanesinde (%36.6) Arapça modern kaynaklara atıf vardır. Kalan çalışmalarda ise klasik Arapça kaynaklar haricinde güncel Arapça kaynaklara bir atıf görülememiştir. Bu durum esasında modern Arap dünyası ile akademik ilişkinin yeterince güçlü olmadığını göstergesi sayılabilir.

4.5.5. Türkçe Modern Kaynaklara Atıflar

Batı'da hadis araştırmaları kapsamındaki çalışmalarda atıf verilen Türkçe çalışmalara gelindiğinde ise 172 çalışmanın 167'sinde herhangi bir Türkçe kaynağa atıf olmadığı görülür. Atıf verilen eserler arasında ise Fuat Sezgin'in eserleri ilk sıradadır. Bu durum,

Türkçe yayımlanan çalışmaların dil bariyeri sebebiyle Batı akademisindeki araştırmacılar tarafından erişilebilirliğinin sınırlı olmasıyla açıklanabilir.

4.5.6. Kaynak Olarak Kullanılan Diller

Çalışmalarda kullanılan diğer kaynak dillere gelindiğinde, Arapça ve İngilizce hariç, Almanca (79 çalışma) ve Fransızca (75 çalışma) kaynaklardan da zaman zaman istifade edildiği görülür. Bunlar haricinde İtalyanca, Farsça, Urduca, Türkçe, Malayca ve Süryanice gibi dillerin kullanıldığı makale sayısı çok azdır (5 ve altı).

Bu durum, Tottoli'nin Pier Mattia Tommasino'nun "The Venetian Qur'an: A Renaissance Companion to Islam" isimli kitabına yazdığı tanıtım yazısına başlarken ifade ettiği soruna işaret etmektedir. Tottoli, eserin İngilizce'ye çevirisinin hayli geciktiğini vurgularken günümüz akademisinde temel sorunlardan birinin, çok dilli uzmanlıkların kaybı olduğunu ifade eder. Ona göre İngilizcenin merkezi konumu, İngilizce dışında bir dili bilmeyen öğrencilerin ve başka dillerde yazılmış olanlardan habersiz bir şekilde İngilizce olarak fikirler öne sürebilen akademisyenlerin ortaya çıkmasına da izin vermiştir. Bu eleştiri, esasında son on yılın makalelerinde doğu dilleri üzerinden görülebilmektedir.⁵²

Sonuç ve Öneriler

2012-2022 yılları arasında Avrupa ve Amerika merkezli süreli yayınlar göz önünde bulundurulduğunda, temel iddialar, tartışmalar, yöntemler ve eğilimler noktasında, tümünden bir eğilim farklılaşmasının görülmediğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte, yayın yapan Müslüman akademisyenlerin artışı ile metinlerin edebi yönüne ve yorumlamaya daha çok vurgu yapan isimler, iddiaların dilini ve genel görüntüsünü değiştirmiş ve itirazları artırmış görünmektedir. Bununla birlikte Batı'da son on yıl içinde süreli yayınlar kapsamında üretilen yazılarda 20. yüzyılda görülen pozitivizm, tarihselcilik gibi ideolojilerin etkileri arka plan kabullerinde belirgin olmaya devam etmektedir. Bunlar esasında modern tarih çalışmalarındaki ön kabullerin de yansımalarıdır.

Güncel çalışmalar gözden geçirildiğinde, Batı'daki bazı çalışmalarda önceki döneme nazaran farklılaşmalar görülmektedir. Bunların içerisinde en mühimi, sened ve metnin birlikte kullanıldığı rivayet tenkid yöntemlerinin yani bilinen ismiyle *Isnad cum Matr* analizinin öne çıkmasıdır. ICMA, farklı yorumlara açık olması nedeniyle eleştirilmektedir. Örneğin, bazı araştırmacılar yöntemi Sünni hadis geleneğini doğrulamak için kullanırken, bazıları tam tersi sonuçlara ulaşabilmektedir. Ayrıca, Motzki'nin yorumunun sıkça öne çıkarılması -onun hadis eleştirilerine karşı savunucu bir figür olarak görülmesi sebebiyle- tartışmalara yol açmaktadır. Buna rağmen ICMA, farklı akademik arka planlardan gelen araştırmacılar tarafından benimsenmesi sayesinde önemli bir yöntem olmayı sürdürmektedir. Önümüzdeki yıllarda yapılacak çalışmalar, yöntemi kullanan araştırmacılar arasındaki farkları daha belirgin hale getirebilir. Geleneksel hadis metodolojisinden etkilenen ve Batı'nın epistemik cemaatine katılan araştırmacılar ile klasik Batı paradigmasında yetişenler arasında ICMA'nın kullanım farklılıkları dikkat

⁵² Roberto Tottoli, "Review of Pier Mattia Tommasino, The Venetian Qur'an: A Renaissance Companion to Islam", *Journal of the International Qur'anic Studies Association* 3/1 (2018), 95-101.

çekebilir. Bu nedenle bu gelişmeler yakından takip edilmelidir. Tarihlendirme çalışmalarındaki bu güncel eğilimi bilmek, bu konuya dair nitelikli ve uluslararası bilgi üretmeye katkı sağlamalıdır. Batı'daki güncel hadis çalışmalara bakıldığında önceki döneme nispetle görülebilecek bir diğer farklılık önceki döneme göre konu açısından çeşitlenme ve uzmanlaşmanın artışıdır.

Dikkat çeken bir diğer durum, Jonathan Brown, Andreas Görke ve Konrad Hirshler gibi esasında hadis konularında etkili isimlerin, son on yılda süreli yayınlar kapsamında çok fazla yayın üretmemiş olmalarıdır. Bu durum bazen Brown örneğinde olduğu gibi güncel tartışmalara dair daha interdisipliner çalışmalar yayınlamakla bazen de Görke'de olduğu gibi kitap bölümü ya da kitap gibi farklı türlerde yayın yapmayla alakalıdır. Bu durum aynı zamanda, Batıda son on yılda hadis araştırmaları açısından değişimlerin tümünü görebilmek için, yalnızca süreli yayınların değil tüm yayın türlerinin incelenmesi gereğini de hatırlatmaktadır.

Son on yılda Batıda yayınlanan çalışmalardaki eğilimlerin oluşumunda, modern İslâm dünyasının etkisi çok kısıtlı düzeydedir. Zira kaynak olarak kullanılan metinler (klasik Arapça metinler hariç) çoğunlukla İngilizce kaleme alınmış çalışmalardır. İngilizce kaleme alınmış metinlerin bir kısmının ise Müslümanlar tarafından yazıldığı görülmektedir. Bu durumda, “oryantalistler tarafından yapılan çalışmalar” gibi bir ifadenin imkansızlığı belirmiş olmaktadır. Zira bu isimler arasında oryantalist paradigmayı takip edenler kadar etmeyenler, Batılı olanlar kadar olmayan akademisyenler de mevcuttur. Bu durumda, yeni bir birleştirici unsur olarak “İngilizce konuşulan akademik dünya” şeklindeki öneri makul görünmektedir.

Çalışmanın sonuçları “Batı”da yapılan çalışmalara İslâm dünyasının önemli bir gücü olarak Türkiye'deki İslâm araştırmacılarının ve hadis araştırmacılarının nasıl bir katkı sağlayacağı konusunda da işaretler vermektedir. Çalışmada Türkçe çalışmaların kaynak olarak kullanılış oranı yüzde ikiden daha düşüktür. Bu durum, Türkçe çalışmaların sonuçlarının “İngilizce konuşulan akademik dünya”da tartışılabilmesi için İngilizce olarak paylaşılması gerektiğini işaret etmektedir. Ayrıca, Türkçe yazılmış eserlerin Batı akademisinde daha fazla tanınması, Türk akademisinin daha yakından takip edilmesine yönelik ihtiyacın fark edilmesini sağlayarak küresel akademik iş birliğinin güçlenmesine katkıda bulunabilir.

Bu çalışma neticesinde, Türkiye'de hakkında eser yazılan Goldziher, Schacht, Juynboll ve Motzki gibi isimler yanında, bu isimlerin gelenekleri içerisinde devam eden ya da farklılıklara giden çeşitli isimlerin Batıdaki hadis araştırmaları kapsamında akla gelmesi gerektiği görülmüştür. Bu sebeple Türkiye'de oryantalizm hakkında yapılan çalışmalarda yeni dönemdeki bu güncel araştırmalardan bigâne kalınmaması gerekmektedir. Bu şekilde hem farklılaşan hem de sabit kalan yorumlamalar ve iddiaları görmeye devam edilebilme ve hatta Batı akademisinde konuyla ilgili güncel çalışmalar yapan isimlerle ortak çalışmalara imza atma imkânları ortaya çıkabilecektir. Programlara yansımaları bakımından, Batı dünyasındaki hadis çalışmalarına ve oryantalizme dair lisans veya lisansüstü derslerde muhakkak hadis alanında yoğunlaşan yeni isimler ve çalışmalarına alan açılması gerekmektedir. Bu açıdan, literatür takibinin sağlanması amacıyla her sene derslerde o sene yayınlanmış çalışmaların üzerinde durulması, güncel yayın kataloglarının öğrenciler tarafından takip edilmesinin ve

gerektiği noktada bu akademisyenler ile iletişim kurulmasının teşvik edilmesi mühimdir. Ayrıca özellikle lisansüstü dersler için hadis tarihlendirme metotları içerisinde ICMA'nın ön plana çıkarılması ve klasik sened/metin tenkidi uygulamaları ile karşılaştırılması, klasik otantiklik tartışmaların evrildiği noktayı görmek açısından önemlidir.

Kaynakça | References

- Acun, Fatma. "Muhteva Analizi Metodu Ve Cumhuriyet Tarihi Araştırmalarında Kullanımı". *Edebiyat Fakültesi Dergisi* 22/1 (2005), 27-50.
- Akgün, Hüseyin. *Goldziher ve Hadis*. Ankara: Araştırma Yayınları, 2014.
- Altıntaş, Fatma Betül. *Tarihsel Eleştiri Yöntemlerinin Tenkidi ve İslâmî Rivayetlere Uygulanması Sorunu*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020.
- Azmi, Aqil M. vd. "Computational and Natural Language Processing Based Studies of Hadith Literature: A Survey". *Artificial Intelligence Review* 52/2 (2019), 1369-1414. <https://doi.org/10.1007/s10462-019-09692-w>
- Bilgin, Nuri. *İçerik analizi*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2000.
- Brown, Daniel. "Western Hadith Studies". *The Wiley Blackwell Concise Companion to the Hadith*. 39-57. USA: John Wiley & Sons Ltd, 2020. <https://doi.org/10.1002/9781118638477.ch2>
- Bulut, Yücel. "Oryantalizm". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/428-437. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Burge, S. R. "Myth, Meaning and the Order of Words: Reading Hadith Collections with Northrop Frye and the Development of Compilation Criticism". *Islam and Christian-Muslim Relations* 27/2 (2016), 213-228. <https://doi.org/10.1080/09596410.2016.1150041>
- Bursi, Adam C. "Fluid Boundaries: Christian Sacred Space and Islamic Relics in an Early Hıdith". *Medieval Encounters* 27/6 (2022), 478-510. <https://doi.org/10.1163/15700674-12340108>
- Çamur, Fatma Yüksel. *Anlatıbilim ve Hadis*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2025.
- El-Hibri, Tayeb. "Umar b. al-Khaţţāb and the Abbasids". *Journal of the American Oriental Society* 136/4 (2021), 763-783. <https://doi.org/10.7817/jameroriesoci.136.4.0763>
- Ghanizadeh, Afsaneh - Jahedizadeh, Safoura. "The Best of the Intellect Is a Person's Knowledge of His Own Self: Exploring the Psychological Aspects of Imam Reza's Hadith Using Structural Equation Modeling". *Human Arenas* 3/1 (2020), 119-136. <https://doi.org/10.1007/s42087-019-00068-8>
- Gharaibeh, Mohammad. "Beyond Authenticity, Alternative Approaches to Hadith Narrations and Collections". *Beyond Authenticity, Alternative Approaches to Hadith Narrations and Collections*. 1-19. Brill, 2023. <https://doi.org/10.1163/9789004529083>
- Görke, Andreas. "Between History and Exegesis: the Origins and Transformation of the Story of Muḥammad and Zaynab bt Ğaḥş". *Arabica* 65/1-2 (2018), 31-63. <https://doi.org/10.1163/15700585-12341479>
- Görmez, Mehmet. "Klasik Oryantalizmi Hadis Araştırmalarına Sevkeden Temel Faktörler Üzerine". *İslâmiyât* 3/1 (2000), 11-31.

- Kara, Seyfeddin. "The Collection of the Qur'ān in the Early Shī'ite Discourse: The Traditions Ascribed to the Fifth Imām Abū Ja'far Muḥammad al-Bāqir". *Journal of the Royal Asiatic Society* 26/3 (2016), 375-406.
<https://doi.org/10.1017/S1356186315000425>
- Kızıl, Fatma. "Avrupamerkezciliğin Bir Yansıması Olarak Oryantalist Söylem: Kültürel Ödünç Alma Kavramı". *İnsan ve Toplum* 3/6 (2013), 323-332.
- Kızıl, Fatma. "Goldziher'den Schacht'a Oryantalist Literatürde Hadis ve Sünnet: Bir Okulun Yaşayan Geleneği". *Hadis Tetkikleri Dergisi* 7/2 (2009), 45-62.
- Kızıl, Fatma. "Oryantalistlerin Akademik Hadis Araştırmaları: Ana Eğilimler, Yerleşik Kabuller ve Temel İddialar". *Hadis ve Siyer Araştırmaları* 5/1 (2019), 155-245.
- Kızılöz, Hakan Ezgi. "Bilimsel Makalelerin Atıf Sayısı Tahmini". *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 370-375. <https://doi.org/10.31590/ejosat.araconf48>
- Krippendorff, Klaus. *Content analysis: An introduction to its methodology*. USA: Sage, 2. Basım, 2004. <https://doi.org/10.4135/9781071878781>
- Mirza, Younus Y. "The Disciples as Companions: Ibn Taymiyya's and Ibn al-Qayyim's Evaluation of the Transmission of the Bible". *Medieval Encounters* 24/5-6 (2018), 530-560. <https://doi.org/10.1163/15700674-12340030>
- Miskinzoda, Gurdofarid. "The Significance Of The Ḥadīth Of The Position Of Aaron For The Formulation Of The Shī'ī Doctrine Of Authority". *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* 78/1 (2015), 67-82. <https://doi.org/10.1017/S0041977X14001402>
- Öztemiz, Semanur - Özel, Nevzat. "Dijital İnsani Bilimler Araçları Üzerine Bir Değerlendirme". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 60/1 (2020), 390-414.
- Polliack, Meira. "The Karaite Inversion of "Written" and "Oral" Torah in Relation to the Islamic Arch-Models of Qur'an and Hadith". *Jewish Studies Quarterly (JSQ)* 22/3 (2015), 243-302. <https://doi.org/10.1628/094457015X14368800705201>
- Reinhart, A. Kevin. "Juynbolliana, Gradualism, the Big Bang, and Ḥadīth Study in the Twenty-First Century". *Journal of the American Oriental Society* 130/3 (2010), 413-444.
- Saloot, Mohammad Arshi vd. "Hadith Data Mining And Classification: A Comparative Analysis". *Artificial Intelligence Review Volume* 46/1 (2016), 113-128.
<https://doi.org/10.1007/s10462-016-9458->
- Shohat, Ella - Stam, Robert. "What is Eurocentrism". *The White Supremacist State: Eurocentrism, Imperialism, Colonialism, Racism*, 137-156. Toronto: Other Eye, 2009.
- Silverstein, A. J. "Daniel 1-6 in Classical Islamic Culture and the Gospel According to Ibn Hishām". *Journal of the American Oriental Society* 141/3 (2021), 587-611 .
<https://doi.org/10.7817/jameroriesoci.141.3.0587>
- Syed, Mairaj U. "The Construction of Historical Memory in the Exegesis of Kor 16, 106". *Arabica* 62/5-6 (2015), 607-651. <https://doi.org/10.1163/15700585-12341378>

- Teipen, Alfons. “Jews in Early Biographies of Muḥammad: A Case Study in Shifting Muslim Understandings of Judaism”. *Journal of the American Academy of Religion* 88/2 (2020), 543-568. <https://doi.org/10.1093/jaarel/lfaa019>
- Tottoli, Roberto. “Review of Pier Mattia Tommasino, *The Venetian Qur’an: A Renaissance Companion to Islam*”. *Journal of the International Qur’anic Studies Association* 3/1 (2018), 95-101. <https://doi.org/10.1515/jiqsa-2018-04s110>
- Weber, Robert Philip. *Basic Content Analysis*. Newbury Park, California: Sage Publications, 1990.
- Wood, Philip. “The Treaty between Muḥammad and the Christians of Najrān in the Chronicle of Seert: Negotiating the Rights of the Conquered and the Re-writing of the Past”. *Al-Masāq* 33/2 (2021), 156-168. <https://doi.org/10.1080/09503110.2021.1910782>
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008.